

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Uuden edellä

Lapsen osallisuus Tapiolan SOS-lapsikylän arjessa

Ernvall, Ida

Jahnukainen, Johannes

2013 Otaniemi

Laurea-ammattikorkeakoulu
Otaniemi

Lapsen osallisuus Tapiolan SOS-lapsikylän arjessa

Ernvall Ida
Jahnukainen Johannes
Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
helmikuu, 2013

Laurea Otaniemi
Sosiaalialan koulutusohjelma
Lapsen ja perheen tukeminen

Ida Ernvall, Johannes Jahnuainen

Lapsen osallisuus Tapiolan SOS-lapsikylän arjessa

Vuosi 2013 Sivumäärä 38

Aihe opinnäytetyöllemme tuli Tapiolan SOS-lapsikylän toiveesta tehdä selvitys siellä asuvien lasten kokemuksista koskien lasten omaa osallisuuttaan arjessa. Ensimmäiseksi tutkimuskysymykseksemme muodostui, miten Tapiolan SOS-lapsikylässä asuvat lapset kokevat oman osallisuutensa SOS-lapsikylän arjessa toteutuneen. Toinen tutkimuskysymyksistämme on, miten lasten osallisuutta Tapiolan SOS-lapsikylässä voisi kehittää.

Teoreettinen viitekehys muodostuu käsitteistä lastensuojelu, lapsen arki ja osallisuus. Opinnäytetyömme on toteutettu laadullisin menetelmin, käyttäen tiedonhankintamuotoina eläytymismenetelmää ja teemahaastattelua. Eläytymismenetelmällä hankittu aineisto analysoitiin käyttäen aineistolähtöistä sisällönanalyysia ja siitä nousseet teemat muodostivat rungon teemahaastattelulle. Teemat haastattelussa olivat vuorovaikutus, lapsen oma toiminta ja säännöt sekä toiminnan kehittäminen. Teemahaastattelulla hankittu aineisto analysoitiin käyttäen teorialähtöistä sisällönanalyysia. Tiedonantajina opinnäytetyössämme toimi kuusi (6) Tapiolan SOS-lapsikylässä asuvaa 12 - 17-vuotiasta nuorta, joista kolme oli tyttöjä ja kolme poikia.

Opinnäytetyömme tulosten mukaan Tapiolan SOS-lapsikylässä asuvat lapset kokevat osallisuutensa arjessa toteutuneen. Peilaamme nuorten kokemuksia Harry Shierin osallisuuden portaisiin. Kun osallisuuden toteutumista tarkastellaan tästä näkökulmasta, se toteutuu täysin, jokaisen viiden askelman osalta. Kehittämiskohteeksi Tapiolan SOS-lapsikylässä nousi lasten aktiivisuuden ja oma-aloitteisuuden tukeminen. Myös uusien vuorovaikutus- ja viestintämuotojen kehittäminen Tapiolan SOS-lapsikylässä loisi entistä paremmat edellytykset lasten mielipiteiden ja ajatusten ilmaisemiseen ja sitä kautta osallisuuden toteutumiseen arjessa.

Tuloksista käy ilmi, että lapset voivat kääntyä lapsikylävanhemman puoleen asiasta riippumatta ja kynnys oman mielipiteensä ilmaisemiseen on matala lapsen ja lapsikylävanhemman välisessä suhteessa. Kukaan informanteista ei antanut minkäänlaista negatiivista palautetta tai kritiikkiä Tapiolan SOS-lapsikylän toiminnasta tai siitä, että lapsen osallisuus ei toteutuisi.

puolueettomuusnäkökulma on opinnäytetyössä eettisesen tarkastelun kohteena. Toinen opinnäytetyön tekijöistä työskentelee ohjaajana Tapiolan SOS-lapsikylässä. Tämä on ohjannut eettisiä valintoja tutkimusprosessin aikana.

Asiasanat; lastensuojelu, lapsen arki, osallisuus

Ida Ernvall, Johannes Jahnukainen

Children's Participation in Daily Routines of SOS Children's Village of Tapiola

Year	2013	Pages	38
------	------	-------	----

The topic for this study was suggested by Tapiola SOS Children's Village with the purpose of finding out how the children in the village experience their own participation in the daily routines. The first research question is: "How do the children in Tapiola SOS Children's Village experience their participation in the daily routines?" and the second is: "How could the children's participation be increased?"

The theoretical framework of this thesis consists of the concepts; child protection, children's daily routines and participation. The material for this qualitative study was gathered by interviewing six (6) children (3 boys and 3 girls) of ages 12-17 in Tapiola SOS Children's Village. The method of empathy-based stories took place first and repeatedly occurring themes were used as topics for theme interviews. The themes were interaction, child's behaviour, rules and developing activities. Finally, the material from the theme interviews was analyzed with content analysis and compared with theory.

The findings show that the children had experienced participation in daily routines. The children's experiences were compared with Harry Shier's pathway to participation and the highest level of participation was achieved. The children's activity and initiative emerged as areas of further development. Also developing new ways of interaction and communication in the Tapiola SOS Children's Village, would create better opportunities for children to express their opinions and thoughts and thus help achieving participation in the daily routines.

It is easy for the children to express their opinions in the relationship between the child and the foster parent. None of the informants gave any negative feedback or criticism towards the operation of the Tapiola SOS Children's Village. Also they did not point out in any way that the participation of the children would not be achieved.

When reviewing the thesis from an ethical point of view, it is shown that the study is not completely neutral. One of the two authors of the thesis is an employee in the Tapiola SOS Children's Village. This has been guiding our ethical choices during the study.

Keywords: child protection, children's daily routines, participation

Sisällys

1	Johdanto.....	6
2	Lastensuojelu.....	7
	2.1 Sijaishuolto.....	8
	2.2 SOS-lapsikylät.....	8
3	Lapsen arki.....	10
4	Osallisuus.....	11
	4.1 Osallisuuden portaat.....	12
	4.2 Osallisuus lastensuojelussa.....	13
5	Opinnäytetyön toteutus.....	15
	5.1 Tutkimusmenetelmän kuvaus.....	16
	5.2 Tutkimukseen osallistujat.....	16
	5.3 Tiedonhankinta.....	17
	5.3.1 Eläytymismenetelmä.....	18
	5.3.2 Teemahaastattelu.....	20
	5.4 Aineiston analysointi.....	21
	5.4.1 Eläytymismenetelmällä hankitun aineiston analysointi.....	21
	5.4.2 Teemahaastattelulla hankitun aineiston analysointi.....	22
6	Tulokset.....	23
	6.1 Eläytymismenetelmällä hankitut tulokset.....	23
	6.1.1 Vuorovaikutus.....	24
	6.1.2 Oma toiminta.....	24
	6.2 Teemahaastatteluilla hankitut tulokset.....	25
	6.2.1 Lapsia kuunnellaan.....	25
	6.2.2 Lapsia tuetaan mielipiteiden ilmaisemisessa.....	25
	6.2.3 Lasten näkemykset otetaan huomioon.....	26
	6.2.4 Lapset otetaan mukaan päätöksentekoon.....	27
	6.2.5 Lasten kanssa jaetaan valtaa ja vastuuta.....	27
7	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	28
8	Pohdinta.....	30
	Lähteet.....	34
	Taulukot.....	36
	Liitteet.....	38

1 Johdanto

Lasten oikeus osallisuuteen on osa YK:n lapsen oikeuksien sopimusta ja sitä kautta varsin keskeinen teema lasten kanssa tehtävässä työssä ja lasten elämää tarkasteltaessa. Osallisuus yleisemmälläkin tasolla tuntuu olevan nykyään melko usein pinnalla keskusteltaessa sosiaalihuollosta ja sen tarjoamista palveluista. Yhteiskunnassamme vallitsee yleinen mielipide siitä, että jokaisella sen jäsenellä tulisi olla mahdollisuus vaikuttaa ja jokaisella on siihen myös oikeus. Jokaisen ääni olisi saatava kuuluviin ja omaan elämäänsä liittyvässä päätöksenteossa tulisi olla riittävästi vaikutusvaltaa.

Lasten ja nuorten osallisuus on aina ajankohtainen aihe. Osallisuutta on tutkittu paljon ja osallisuuteen liittyviä kehittämishankkeita on myös toteutettu. Erityisen paljon on tutkittu lasten osallisuutta ja vaikutusmahdollisuuksia esimerkiksi huostaanoton eri vaiheissa ja lapsia koskevassa päätöksenteossa. Vähemmälle huomiolle on kuitenkin jäänyt osallisuuden toteutuminen sijaishuoltoympäristössä ja esimerkiksi sen arjessa. Se, miten lapset kokevat mahdollisuutensa vaikuttaa omaan asuinympäristöönsä ja arkeensa sijaishuollossa, ovat keskiössä tässä opinnäytetyössä. On tärkeää kiinnittää huomiota lasten jokapäiväisessä elämässään kohtaamiin asioihin ja ympäristöihin ja siihen miten he voivat niihin vaikuttaa. Lasten äänen ja mielipiteiden kuuleminen arkisten asioiden suunnittelussa ja toteutuksessa vaikuttaa suoraan lasten elämään. Usein erilaisten muuttujien aiheuttamat vaikutukset, juuri esimerkiksi sijaishuoltopaikan arjessa, saattavat näkyä ja tuntua asiakkaiden elämässä varsin nopeasti ja pitkään. Sen vuoksi onkin tärkeää kuvata lasten kokemuksia, siitä miten he itse kokevat osallisuutensa toteutuneen sijaishuoltopaikkansa arjessa.

Oleellista tällaisten asioiden kuvaamisessa on selvittää, mistä lasten arki koostuu. On pohdittava mitä on otettava huomioon tarkasteltaessa lastensuojelun asiakkaita, huostaanotettuja ja sijoitettuja lapsia. Huomioon on otettava myös se, miten lasten kokema arki eroaa aikuisten kokemasta arjesta. Mistä asioista lasten arki heidän omasta mielestään koostuu? Myös erilaiset oikeudet ja etuudet vaikuttavat tutkimisen kohteena olevien lasten elämää.

Kuvaamme tässä opinnäytetyössä lastensuojelun sijaishuoltopalveluita tarjoavan yhdistyksen asiakkaiden kokemuksia heidän osallisuutensa toteutumisesta sijaishuoltopaikan arjessa. Tarkastelun kohteena opinnäytetyössämme on Tapiolan SOS-lapsikylä, jolta saimme toiveen kyseisten asioiden selvitykselle. Tapiolan SOS-lapsikylän henkilökunta toivoo tällä opinnäytetyöllä kuvattavan heille sijoitettujen lasten kokemuksia osallisuutensa toteutumisesta Tapiolan SOS-lapsikylän arjessa. Tuloksia tarkasteltaessa voidaan vetää suuntaviivoja myös toiminnan kehittämiseksi lasten osallisuuden kannalta.

Keräsimme tietoa opinnäytetyössämme 12 - 17-vuotiailta nuorilta, jotka asuvat Tapiolan SOS-lapsikylässä. Tiedonkeruun suoritimme eläytymismenetelmää ja teemahaastattelua käyttäen. Eläytymismenetelmässä lapset kirjoittivat lyhyitä tarinoita laatimiemme kehyskertomusten pohjalta. Alkuperäisen suunnitelman mukaan tutkimusaineistomme tuli koostua vain eläytymismenetelmällä hankituista tarinoista. Tarinoista koostuneen aineiston jäädessä liian suppeaksi, päätimme jatkaa aineiston hankintaa käyttäen teemahaastattelua. Eläytymismenetelmällä kerätystä aineistosta valitsimme teemat teemahaastattelumme rungoksi. Opinnäytetyömme tiedonhankinnan ensimmäisen vaiheen toteutimme syksyllä 2012 ja toisen vaiheen vuoden 2013 alussa.

2 Lastensuojelu

Lastensuojelutyöhön vaikuttavat aina lait ja asetukset ja niiden tuomat rajoitukset ja velvoitteet. Perustuslaki ja edelleen lastensuojelulaki sekä erilaiset asetukset ja sopimukset on laadittu turvaamaan lasten hyvinvointia ja etua. Lastensuojelutyössä on otettava huomioon lasten oikeudet ja huolehdittava niiden toteutumisesta. Lapsen osallisuudella on merkittävä rooli lastensuojelussa.

On olemassa kahdenlaista lastensuojelua, lapsi - sekä perhekohtaista lastensuojelua (Räty 2010, 3). Lastensuojelu pohjautuu perustuslakiimme, sekä lasten oikeuksien sopimukseen. Lastensuojelu pyrkii edistämään lasten ja nuorten hyvinvointia vaikuttamalla kasvuoloihin sekä parantamalla palveluja kasvatuksen tukemiseksi. Tavoitteena on myös ennaltaehkäistä ongelmia lasten ja nuorten elämässä. Lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu kattaa kaiken avohuollon tukitoimista lasten huostaanottoon ja jälkihuoltoon saakka. (Bardy 2009, 39) Lastensuojelulain mukaisia palveluita voidaan antaa yksistään lapselle tai järjestää tukitoimia myös lapsen vanhemmille tai huoltajille. Lastensuojelusäännöksen 2 monumentin mukaan lastensuojelua toteutetaan tekemällä lastensuojelutarpeen selvitys ja asiakassuunnitelma. (Räty 2010, 3-4) Lastensuojelulaissa säädetään mm. siitä, että kunnan on huolehdittava lastensuojelun järjestämisestä sisällöltään ja laajuudeltaan sellaiseksi kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää (Puonti, Saarnio & Hujala 2004, 31).

Syyt, minkä vuoksi lapsi joutuu lastensuojelun asiakkaaksi, voivat olla hyvin erilaisia. Lapsen voi olla vaikea, tai lähes mahdoton asua kotona, joko oman, tai vanhempien käytöksen vuoksi. Tällaisissa tilanteissa perhettä ja lasta yritetään mahdollisesti aluksi tukea erilaisilla avohuollon tukitoimilla. Jos tukitoimista ei ole apua, viimeisenä vaihtoehtona lapsi voidaan ottaa huostaan ja sijoittaa kodin ulkopuolelle asumaan.

Henkinen ja fyysinen väkivalta sekä hoidon ja kasvatuksen laiminlyönti lapsen kotona ovat seikkoja, jotka aiheuttavat lastensuojelutoimenpiteitä. Tällaiset asiat jättävät jälkensä lapsen persoonaan ja henkiseen hyvinvointiin. Vauriot voivat olla niin merkittäviä että ne vaikuttavat lapsen koko sisäiseen ja ulkoiseen maailmaan. Kun lasta on vahingoitettu omien perheenjäsenten, kuten vanhempien toimesta, saattaa se aiheuttaa pelkoa ja epävarmuutta myös turvallisessa perheessä asumista kohtaan. (Philpot & Thomas 2009, 9)

2.1 Sijaishuolto

Lapsen sijoittaminen asumaan kodin ulkopuolelle voidaan tehdä hyvin erilaisilla päätöksillä ja perusteet näihin päätöksiin vaihtelevat. Lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle avohuollon tukitoimena, huostaanotettuna, kiireellisesti sijoitettuna, hallinto-oikeuden väliaikaisella määräyksellä tai jälkihuoltona. Lapsen sijaishuollon määritelmä ei kata kaikkia niitä tilanteita, jolloin lapsi on sijoitettu kodin ulkopuolelle, kuitenkin sijaishuollon määritelmä ei ole sidottu ainoastaan lapsen huostaanottoon. Lapsen sijaishuollon muotoja ovat perhehoito, ammatillinen perhekoti, laitoshoido, sekä muu lapsen tarpeiden mukainen sijoitusmuoto. (Saastamoinen 2008, 24 - 25, 27) Lapsen sijaishuoltopaikkaa valittaessa on huomioitava lapsen edun toteutuminen. Hoitopaikan on oltava sellainen, jossa lapselle voidaan järjestää tarpeenmukainen hoito, tuki ja huolenpito. (Räty 2010, 378)

Sijaishuolto järjestetään aina lapsen tai nuoren tarpeiden edellyttämällä tavalla monimuotoisesti. Teot, kustannukset tai huoltajien henkilökohtaiset päämäärät eivät ohjaa ratkaisuja, tärkeintä on lapsen tai nuoren oikeanlainen sijoituspaikka. (Laituri-projekti 2005, 58)

Vuonna 2011, lastensuojelun avohuollon asiakkaita oli Suomessa 81 500. Huostaanotettujen lasten ja nuorten määrä on kasvanut hälyttävästi ja suunta on nousujohteinen. Vuonna 2011 Suomessa kodin ulkopuolelle oli sijoitettuna 17 409 lasta tai nuorta, joista huostaanotettuja oli 10 535 lasta. Noin puolet huostaan otetuista lapsista oli sijoitettuna perheeseen. (THL 2012)

2.2 SOS-lapsikylät

SOS-lapsikylät ovat tavallisia lastensuojelulaitoksia kodinomaisempia sijoituspaikkoja. SOS-lapsikylillä on yhteneväiset perusajatukset lapsikylätyöhön. Lapsikylien perusajatus on, että

jokainen maailmaan syntyvä lapsi tarvitsee yhtäläiset perusasiat, jotta lapsesta kasvaisi terve, myönteinen ja elinvoimainen ihminen. Kristillinen käsitys ihmisarvosta, sekä lähimmäisen rakkaudesta ovat SOS-lapsikylässä tehtävän työn perusajatuksia. SOS-Lapsikylän perusajatuksessa lapselle annetaan riskitilanteessa uusi mahdollisuus silloin, kun hän vielä mahdollisuuksiensa mukaan pystyy ottamaan sen vastaan. Lastensuojelun piiriin joutuneella lapsella on samat perusoikeudet ja perustarpeet, kuin muillakin lapsilla. Vaikka lapsen elämä ei olisikaan ollut tavanomainen, niin autettuna lapsi pystyy jäsentämään sen vaiheet niin, että hän voi hyväksyä elämänsä sellaisenaan. Toivottua olisi, että lapselle kehittyisi selkeä ja todenmukainen identiteetti ja kokemus itsestä, sekä selvitä elämän haasteita. Jos lapsen perustarpeisiin ei kuitenkaan vastata, eikä hän saa tukea, lapsen elämä saattaa kulkea epäsosiaaliseen suuntaan, tai psyykkiseen ahdinkoon.

SOS-Lapsikylä ry on osa maailmanlaajuista lastensuojelujärjestöä. Suomessa SOS-Lapsikylätyön rooli on tarjota perheenomainen vaihtoehto silloin, kun lapsi tarvitsee pitkäaikaista sijoitusta, eikä paluu kotiin ole sillä hetkellä mahdollinen. SOS-lapsikylässä lapselle pyritään tarjoamaan riittävää vanhemmuutta, joka on lapselta aikaisemmin jäänyt uupumaan. Tämä on uusi tilaisuus lapselle tai nuorelle kiintyä ja kiinnittyä uuteen elämäntilanteeseen. SOS-lapsikylässä lapselle tarjotaan riittävän hyvää hoitoa, kasvatusta ja aikuisuuteen asti kestävää tukea ja turvaa. Suomessa on tällä hetkellä kuusi lapsikylää. SOS-Lapsikylällä on Suomessa myös nuorisokoti, itsenäiseen elämään siirtymistä helpottava jälkihuoltotoiminta, sekä kokonaisuutta koossa pitävä keskustoimisto. Kyläorganisaatio muodostaa verkoston, josta voidaan hakea ratkaisuja ja tukea lapsen ja nuoren elämän eri vaiheisiin. Lapsikylään sijoitettu lapsi voi elämänsä aikana olla sijoitettuna lapsikylässä, nuorisokodissa, sekä jälkihuollon tuen asiakkaana mutta kuitenkin olla koko ajan ”saman katon” alla. Lapsikylään sijoitusta voidaan pitää ennaltaehkäisevänä toimintana, sillä riittävä elinolojen korjaaminen antaa uuden mahdollisuuden terveempään tulevaisuuteen. (Niemelä 2000, 12 - 15)

Tapiolan SOS-lapsikylässä, johon opinnäytetyömme kohdistui, on kymmenen lapsikyläkotia. Kylän pihapiirissä sijaitsee myös itsenäistymiseen tarkoitettu rakennus, jossa on asumisharjoittelua varten tilat itsenäistyville nuorille. Tapiolan SOS-lapsikylä tarjoaa nykyään myös mahdollisuuden perhekuntoutukselle. Tapiolan SOS-lapsikylässä työskentelee lapsikylävanhempina kolmessa kodissa pariskunta ja muissa lapsikylä-äiti. Yhdessä lapsikyläkodissa työskentelee lapsikylävanhempana lapsikylä-isä. Yksi Tapiolan SOS-lapsikylän lapsikyläkodeista on ns. satelliittikoti, joka fyysiseltä sijainniltaan poikkeaa muista. Tämä satelliittikoti sijaitsee Nastolassa. Siellä lapsikylävanhempina toimii pariskunta. Tapiolan SOS-lapsikylä on suomen vanhin SOS-lapsikylä ja se on perustettu 1966. Lapsikylävanhempien lisäksi lasten parissa työskentelee aikuisia erilaisissa tehtävissä. Ohjaajat työskentelevät lasten kanssa yleensä arkipäivisin tehden lasten kanssa asioita, jotka edesauttavat ja tukevat

heidän kasvuun ja kehitystään. Lapsikylävanhemman sijaiset tekevät eripituisia lomituksia lapsikylävanhempien vapaajaksojen aikana. Lisäksi Tapiolan SOS-lapsikylässä työskentelee siviilipalveluksen suorittajia, kylänjohtaja sekä erityistyöntekijöitä kuten jälkihuollosta vastaava työntekijä. Lasten kanssa työskentelee päivittäin siis monia aikuisia, joilla jokaisella on omanlaisensa rooli lasten elämässä. Tapiolan SOS-lapsikylä tarjoaa kodinomaisen ympäristön, mutta toimii laitosluvilla.

3 Lapsen arki

Tarkaselumme kohteen ollessa lapsen osallisuus arjessa, on arki määriteltävä teoreettisena käsitteenä. SOS-lapsikylässä asuvat lapset elävät kodinomaisessa ympäristössä. SOS-lapsikylässä asuvien lasten arki muistuttaa normaalioloissa kasvaneiden lasten arkea. Arjen peruselementit kuten koulussa tai päiväkodissa vietetty aika, vapaa-ajan harrastukset sekä kotona vietetty aika ovat osa myös sijaishuollon asiakkaiden elämää.

Kuitenkin jotain eroavaisuuksia lastensuojelun asiakkaiden ja normaalioloissa kasvaneiden lasten arjessa voidaan nähdä. Lastensuojelulaitoksissa kasvaneet lapset ovat joutuneet jakamaan kasvuympäristönsä toisten lasten ja nuorten sekä työntekijöiden kanssa. Yhdessä työntekijöiden kanssa lapsilla tulisi olla mahdollisuus rakentaa elinympäristöstään ja arjestaan itselleen mieluisa ja toimiva. Lastensuojelulaitosten toimitiloista on myös säädetty lastensuojelulaissa. Nuorella tulisi olla mahdollisuus rauhalliseen tilaan ja yksin oloon. Myös asianmukaiset toimintavälineet ja tilat toiminnalle, tulisi lastensuojelulain mukaan löytyä lastensuojelulaitoksista. (Holopainen & Koivunen 2010, 13)

Arjessa tapahtuva toiminta hahmottuu lapselle fyysisinä ja sosiaalisina toimintaympäristöinä. Lasten ja aikuisten arki on sisällöltään erilaista, mutta kuitenkin yhdistyneenä esiintyy sekä lasten että heidän vanhempiensa elämässä. Ihmisen perustarpeet, tulevaan varautuminen, pyrkimys viihtyvyyteen ja muut vastaavanlaiset arkisina pidetyt asiat mahdollistavat edellytykset muulle toiminnalle. Jotta voidaan selvittää lapsen tai nuoren käsityksiä omasta arjestaan ja elämästään, on oleellista hankkia tietoa heiltä itseltään. (Marjanen 2011, 21, 24 - 25)

Lapsen arkeen ja elämään luo turvaa ennakoitavuus ja rutiini. Kun asiat ovat ennakoitavissa ja toistuvia, vapautuu energiaa muihin tehtäviin. Ennakoitavat ja tutut asiat eivät edellytä tietoista ajattelua juuri lainkaan. Hyvän arjen voidaan katsoa sisältävän perusrutiineja kuten siivoamista, TV:n katselua, kaupassa käyntiä, ulkoilua ja lasten perushoitoa. Mikäli perheen arjesta puuttuu säännöllisyys, se voi aiheuttaa lapselle turvattomuuden tunnetta. Kaaottinen

ja sekasortoinen arki voi lisätä lasten ongelmakäyttäytymistä ja vaikuttaa jopa lapsen terveydentilaan. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 19 - 20)

Myös vanhemmilla on keskeinen rooli lapsen arkisessa hyvinvoinnissa. Yhteinen aika lapsen kanssa tosin saattaa jäädä työ- ja muiden kiireiden takia vähäiseksi. Olisi tärkeää, että vanhemmat olisivat aidosti läsnä ja kiinnostuneita lapsen päivän sisällöstä. Lapsen olisi saatava kertoa päivähoitossa ja harrastuksissa kohtaamista asioista. On tärkeää, että lapsella on suhde vanhempiin, jotka voivat jakaa hänen kanssaan ilot ja surut. Lapsilla on erilainen aikakäsitys ja tahti elämisessä, kuin aikuisilla. Tämä näkyy esimerkiksi menneisyyden pohtimisella ja kyseenalaistamisella, jota lapset eivät tee. Lapsi elää arkeaan juuri siinä hetkessä ja kaipaa arjen tahtiin hitautta ja leppoisuutta. Lasten arjelle ominaista onkin kiireettömyys ja joustavuus. Joustavuus tulee esille mm. siinä miten lapsen arki rakentuu aikuisen arjen perusrytmin ympärille. Lapset sopeutuvat yhteiskunnan ja aikuisen arjen tahtiin. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 143 - 146)

4 Osallisuus

Lapsella on oikeus osallisuuteen. Lapsen oikeudet on määritelty YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa, jonka mukaan julkisen vallan käyttäjien on taattava lapselle oikeus osallistumiseen sekä mielipiteen ilmaisuun. Lapsen osallisuudella tarkoitetaan sitä miten lapsen on itse mahdollista olla mukana määrittämässä, toteuttamassa ja arvioimassa työtä, jota hänen etunsa turvaamiseksi tehdään. (Bardy 2009, 117.)

Osallisuus on arvo ilman, että sen etuja tai hyötyjä pitäisi erityisemmin perustella. Toteutuakseen osallisuus vaatii vaivannäköä ja resursseja niin lapsilta, kuin aikuisiltakin. Kun lasten ja nuorten osallisuuden toteutuminen mahdollistetaan, he voivat kokea tulleeensa kuulluksi sekä tuntea omat ajatuksensa ja ideansa arvokkaiksi. (Oranen 2008, 15 - 16.)

Osallisuuden käsitettä on paljolti käytetty erilaisissa merkityksissä. Merkitykset aukeavat, kun mietitään vastausta kolmeen tarkentavaan kysymykseen: ”Osallisuus missä? Osallisuus mistä? ja Osallisuus suhteessa johonkin”. Vastaukset näihin kysymyksiin kuvastavat osallisuuden laaja-alaisuutta. Lapsen osallisuuden voidaan sanoa toteutuvan jos lapsella on mahdollisuus tulla kuulluksi ja vaikuttaa. Osallisuus toteutuu myös kun lapselle annetaan mahdollisuuksia keskustella hänelle tärkeistä asioista ja tuoda niitä aikuisen tietoon, tehdä aloitteita lapselle tärkeistä asioista ja osallistua itseään ja muita koskeviin päätöksiin. (Tanskanen & Timonen-Kallio 2010, 18 - 19, 8 - 9)

4.1 Osallisuuden portaat

Harry Shierin (2001) mukaan osallisuuden toteutumista voidaan arvioida osallisuuden rakentumisen portailla. Osallisuus rakentuu erilaisista palasista ja näiden palasten keskinäiset suhteet vaihtelevat ja lapsen kokemus muuttuu niiden mukana. Alimmalla portaalla ollessaan, lapsella ei ole lainkaan vaikutusmahdollisuuksia ja osallisuutta on vähän. Mitä korkeammalle lapsi pääsee osallisuuden portaissa, sitä enemmän osallisuutta ja valtaa hänellä on. Osallisuuden portaissa näkyvät seuraavat asiat: mahdollisuus osallistua tai kieltäytyä, mahdollisuus saada tietoa, mahdollisuus vaikuttaa prosesseihin, mahdollisuus ilmaista omia ajatuksia, sekä mahdollisuus saada tukea omien mielipiteiden ilmaisuun, sekä mahdollisuus itsenäisiin päätöksiin. (Tanskanen & Timonen-Kallio 2010, 18 - 19, 8 - 9.)

Shierin (2001) mallin pohjalta voidaan muodostaa osallisuuden ulottuvuuksien toteutumista kartoittava arviointiväline. Taulukossa näkyy erilaisia arviointikysymyksiä sekä velvoitteiden alla myös vastauksia. Toisella tasolla tarkastellaan aikuisen resursseja auttaa lasta itsensä ilmaisemisessa. Kolmannella tasolla tarkastellaan lasten auttamiseen ja tukemiseen velvoittavia rakenteita. (Bardy 2009, 120 - 121)

Tarkastelemme lasten osallisuutta tässä opinnäytetyössä mm. Shierin (2001) laatiman taulukon mukaan. Taulukossa Shier on jakanut osallisuuden viiteen eri tasoon.

	VALMIUDET Onko työntekijöillä tarvittavat valmiudet?	MAHDOLLISUUDET Onko tämä mahdollista (resurssit, organisaatio, tilat, välineet jne.)	VELVOITTEET Onko rakenteita, jotka velvoittavat tähän (esim. lainsäädäntö, toimintaohjeet, vakiintuneet käytännöt)?
5. Lasten kanssa jaetaan valtaa ja vastuuta	Olenko valmis jakamaan valtaa lasten kanssa		Miten lainsäädäntö määrittää työntekijän vastuun rajat?
4. Lapset otetaan mukaan päätöksentekoon		Mahdollistavatko organisaatiomme rakenteet lasten ottamisen mukaan päätöksentekoon?	

Lapsen oikeuksien sopimuksen edellyttämä minimitaso

3. Lasten näkemykset otetaan huomioon	Olenko valmis ottamaan lapsen ajatukset vakavasti?		Lasten oikeuksien sopimus Lastensuojelulaki
--	--	--	---

			(471/2007,20.§)
2. Lapsia tuetaan mielipiteiden ilmaisemisessa		Onko meillä tarvittavat välineet lasten auttamiseksi itsensä ilmaisemisessa	Lastensuojelulaki ja sen perustelut (HE 252/2006)
1. Lapsia kuunnellaan		Onko luvallista käyttää aikaa lasten kuuntelemiseen?	Lastensuojelulaki (471/2007,5. §)

Taulukko 1. Osallisuus: valmiudet, mahdollisuudet ja veloitteet (Oranen 2008, 10)

4.2 Osallisuus lastensuojelussa

Lapsen osallisuus on yksi lastensuojelun keskeisimmistä periaatteista, joten lapsella tulee olla mahdollisuus vaikuttaa asioihinsa. Lastensuojelulaissa lapsen osallisuuteen kuuluu lapsen mielipiteen selvittäminen ja kuuleminen, lapsen puhevallan käyttö, sekä mahdollisuus edunvalvojan käyttämiseen. Lapsen oikeus osallisuuteen kaikissa häntä koskevissa asioissa on suojattu erittäin vahvasti lainsäädännöllä. Saastamoisen mukaan lapsen osallisuudessa on kyse siitä, miten lapsi itse on mukana toteuttamassa, kehittämässä ja arvioimassa oman etunsa turvaamiseksi tehtävää työtä. Osallisuuteen kuuluu oikeus saada tietoa itseä koskevista asioista, sekä mahdollisuus ilmaista mielipide omista asioistaan. (Saastamoinen 2008, 63 - 64)

Erityisesti lastensuojelun asiakkaina olevat lapset voivat kokea osallisuuden voimaannuttavana, sillä heillä saattaa olla aiemmasta elämästään kokemuksia tilanteista, joissa heidän elämänsä on muuttunut radikaalisti heidän pystymättä vaikuttamaan näihin muutoksiin. Kuulluksi tulemisen ja vaikuttamisen mahdollisuuden voidaan katsoa olevan lapselle kaikkein tärkein osallisuuden tarjoama hyöty. Myös erilaiset organisaatiot hyötyvät lasten hyvin toteutuneesta osallisuudesta. Lasten ja nuorten äänen ja mielipiteiden kuuluviin saamisen avulla on helpompi ymmärtää heidän maailmaansa ja työskennellä sen parissa. (Oranen 2008, 15 - 16,)

Osallisuutta ei voida nähdä yksinkertaisena asiana, joka joko toteutuu, tai ei toteudu. Nigel Thomasin mukaan osallisuutta tarkasteltaessa se on jaettava eri osiin, joiden keskinäiset suhteet vaihtelevat lapsen osallisuuden kokemuksen mukana. Tässä ajattelumallissa osallisuus rakentuu lapsen mahdollisuuksista valita haluaako hän osallistua vai ei. Lapsi voi siis myös kieltäytyä osallistumisesta joten lapsella tulisi myös olla mahdollisuus jättää osallistumatta, eli oikeus valita. Osallisuuden ulottuvuuksiin Nigel Thomasin mukaan lukeutuu myös mahdollisuus saada tietoa tilanteesta, prosessista, omista oikeuksista ja roolista. Kolmas

ulottuvuus on mahdollisuus vaikuttaa päätöksentekoon ja sen prosesseihin. Neljäntenä ulottuvuutena Nigel Thomasin mukaan toimii lapsen mahdollisuus ilmaista itsensä, eli puhua omista ajatuksista ja mielipiteistä. Viidentenä osallisuuden ulottuvuutena on mahdollisuus saada apua ja tukea itsensä ilmaisemiseen. Tämä tarkoittaa sitä, että lapsi voi tarvita aikuisen tukea omien ajatusten selkiyttämiseen ja julkituomiseen. Kuudes osallisuuden ulottuvuus on lapsen mahdollisuus tehdä itsenäisiä päätöksiä. Thomasin malli tuo esiin osallisuuden laajuuden sijaishuollossa sekä tekee näkyväksi, kuinka erilaisia ja yksilöllisiä lasten tilanteet voivat olla. (Bardy 2009, 121)

Viime vuosikymmenen aikana maassamme on pyritty edistämään lapsilähtöistä työskentelyä lastensuojelussa ja sosiaalityössä. Lapsen tekeminen näkyväksi aikuisten verkostoissa on yksi lapsilähtöisen työskentelyn tavoite. Suomalaisessa lastensuojelussa on korostunut lasten oikeudet ja niiden toteutuminen. Esimerkkeinä mainittakoon Pelastakaa Lapset ry, joka perusti lapsen oikeuksien asiantuntijan toimen. Tämän lisäksi Suomeen perustettiin vuonna 2005 lapsiasiavaltuutetun toimi. Lapsen oikeuksien sopimus tavoitteineen toimii näkökulmana myös viranomaistahon toimien tarkastelussa. (Oranen 2008, 14 - 15)

Lapsen osallisuus otetaan huomioon myös sosiaalihuollon asiakaslaisissa 10 §:ssä. Lapsi on omassa lastensuojeluasiassaan osallinen, riippumatta siitä mikä ikäinen lapsi on. Asianomaisuuden perusteella lapsen näkökulma on otettava huomioon aina ja lasta on informoitava häntä koskevissa toimenpiteissä, jolloin hänen mielipiteensä on myös selvitettävä. (Saastamoinen 2008, 63-64) Myös laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta, velvoittaa lastensuojeluprosessissa ottamaan huomioon lapsen toiveet ja mielipiteet. Lastensuojelun nykytilannetta kuvaavissa tutkimuksissa käy kuitenkin ilmi, että lapsen kokemuksia sivuutetaan ja myös unohdetaan lastensuojelua toteuttaessa. (Välivaara 2004, 10)

Työntekijöiden asennoituminen lasten osallisuuteen on vaihtelevaa. Nigel Thomas on tutkinut työntekijöiden asennoitumista lasten osallisuutta kohtaan. Tutkimuksessaan hän rajasi työntekijöiden asennoitumisen neljään erilaiseen malliin. Kliinisessä lähestymistavassa tätä tarkastellaan lasten emotionaalisen kapasiteetin ja haavoittuvuuden näkökulmasta. Tällöin työntekijä näkee osallistumisen lasten hyvinvointia pahimmillaan vaarantavana tekijänä. Tällöin lapsen on mahdotonta osallistua päätöksentekoon. Byrokraattinen lähestymistapa nimensä mukaisesti toteuttaa osallisuutta byrokraattisesti täyttämällä osallisuuden muodolliset kriteerit, tällä tavoin lapsen osallisuus on helppo sivuuttaa esimerkiksi resursseihin viitaten. Arvosidonnaisessa lähestymistavassa lapsen osallisuus koetaan hyvänä asiana, parantamassa päätöksenteon laatua ja johtavan hyviin lopputuloksiin. Kynnistä lähestymistapaa edustava työntekijä näkee lapsen osallisuuden vaarana, osallisuus ajatellaan johtavan siihen, että lapsille tulee liikaa valtaa ja vastuuta. (Bardy 2009, 122)

Osallisuuden voidaan katsoa sisältävän yhteisöön liittymisen, kuulumisen ja siihen vaikuttamisen. Yhteisöltä vaaditaan osallisuuden aikaansaamiseksi jäsenten aktiivista huomioimista ja yhteisön jäseniltä aktiivista mukana olemista. Tieto itseään koskevista asioista, sekä mahdollisuus vaikuttaa omiin asioihin, ovat osallisuuden tärkeimpiä elementtejä. Mitä enemmän lapset ja nuoret voivat vaikuttaa itseään koskeviin päätöksiin, sitä enemmän heidän voidaan katsoa olevan osallisina heitä koskevissa päätöksissä. (Oranen 2008, 9)

5 Opinnäytetyön toteutus

Opinnäytetyön suunnitelman aloitimme keväällä 2012. Toteutimme tiedonkeruun ensimmäisen osuuden syyskuussa 2012 Tapiolan SOS-lapsikylässä, 24.9.2012 järjestetyn nuorten illan yhteydessä. Lokakuussa 2012 suoritimme ensimmäisessä tiedonkeruuvaiheessa hankitun aineiston analyysin. Tämän jälkeen teimme päätöksen jatkaa tiedonkeruuta teemahaastattelulla. Laadimme rungon teemahaastattelullemme eläytymismenetelmällä kerätystä aineistosta nousseista keskeisistä teemoista. Tiedonkeruun toinen vaihe sijoittui tammikuulle 2013. Haastattelimme samoja nuoria Tapiolan SOS-lapsikylässä 4.1 ja 5.1.2013. Tämän jälkeen analysoimme lopullisen aineiston ja raportoimme tuloksista.

Asetimme tavoitteeksemme opinnäytetyöllemme Tapiolan SOS-lapsikylässä asuvien 12-17 -vuotiaiden lasten kokemusten kuvaamisen omasta osallisuudestaan Tapiolan SOS-lapsikylän arjessa. Vastausten saaminen tutkimuskysymyksiimme edellytti, että saamme tarpeeksi tiedontuottajia opinnäytetyöhömmme. Tavoitteenamme oli myös saada vastaukset asettamillemme tutkimuskysymyksille. Toivoimme, että jokainen tiedontuottaja kirjoittaisi tarpeeksi laajan tarinan, mikä helpottaisi aineiston analysointia. Näin ei kuitenkaan käynyt, joten jatkoimme tiedonhankintaa teemahaastattelulla. Teemahaastattelua käyttäen saimme koottua riittävän suuren määrän aineistoa.

Toivoimme että opinnäytetyössämme mukana olleet nuoret hyötyisivät opinnäytetyöhömmme osallistumisesta. Toiveenamme oli, että he esimerkiksi vastaisuudessa osaisivat pohtia enemmän omaa osallisuuttaan ja sen toteutumista. Toivottavaa olisi myös, että nuoret tarkastelisivat Tapiolan SOS-lapsikylän toimintaa eri kantilta kuin aikaisemmin. Olisi suotavaa, että nuoret kyseenalaistaisivat Tapiolan SOS-lapsikylän toimintatapoja. Toivoimme myös, että opinnäytetyöstämme saaduista tuloksista olisi hyötyä Tapiolan SOS-lapsikylän työntekijöille. Ne voisivat toimia tukena lastensuojelutyötä tehtäessä ja olisi myös eräänlainen ”todiste” siitä, että Tapiolan SOS-lapsikylässä lapsen osallisuus näkyy, sekä lapsen mielipide tulee arjessa kuulluksi.

Saavutimme asettamamme tavoitteet hyvin. Onnistuimme kuvaamaan lasten kokemuksia omasta osallisuudestaan arjessa. Saimme myös vastaukset tutkimuskysymyksiimme. Saavutimme riittävän laajan aineiston jatkamalla tiedonhankintaa teemahaastattelulla eläytymismenetelmän käyttämisen jälkeen. Uskomme että tekemämme selvitystyö edesauttaa lasten osallisuuden kehittämistä Tapiolan SOS-lapsikylässä. Uskomme kuitenkin että opinnäytetyömme ei vaikuttanut haastattelemiimme nuoriin ja heidän ajatusmalleihinsa toivomallamme tavalla.

Tutkimuskysymyksemme olivat:

Miten Tapiolan SOS-lapsikylässä asuvat lapset kokevat oman osallisuutensa SOS-lapsikylän arjessa toteutuneen?

Miten lasten osallisuutta Tapiolan SOS-lapsikylässä voisi kehittää?

5.1 Tutkimusmenetelmän kuvaus

Valitsimme tutkimusmenetelmäksi kvalitatiivisen, eli laadullisen tutkimusmenetelmän. Laadullisen menetelmän katsoimme soveltuvan tarkoituksiimme ja pyrkimyksiimme sen ollessa kohdettaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti tutkiva menetelmä. Lähtökohtana kvalitatiivisessa tutkimusmenetelmässä on todellisen elämän kuvaaminen. Kvalitatiivisen tutkimuksen aineisto kootaan luonnollisissa tilanteissa ja suositaan ihmistä tutkimustiedon tuottajana. Laadullista tutkimusmenetelmää käytettäessä tutkittavat tapaukset nähdään ainutlaatuisina ja aineiston tulkinta on sen mukaista. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 160)

Opinnäytetyömme pyrki kuvaamaan lasten kokemuksia. Kokosimme aineiston luonnollisissa tilanteissa, eläytymismenetelmää ja teemahaastattelua käyttäen. Tutkimustiedon tuottajana toimivat lapset itse.

5.2 Tutkimukseen osallistujat

Tässä opinnäytetyössä tarkoituksenamme oli kuvata lasten kokemuksia osallisuudesta Tapiolan SOS-lapsikylän arjessa. Tiedon antajiksi valitsimme Tapiolan SOS-lapsikylässä asuvia 12 - 17 -vuotiaita lapsia. Emme valinneet opinnäytetyöhömmä jo 18 vuotta täyttäneitä nuoria heidän ollessa jo täysi-ikäisiä. Opinnäytetyömme oli suunnattu ala-ikäisille, eli alle 18-vuotiaille. Koimme, että kuusi nuorta on tarpeeksi suuri määrä tuottamaan riittävästi tietoa opinnäytetyötämme varten.

Uskoimme, että 12 vuotta täyttäneillä lapsilla on kyky ymmärtää osallisuuden käsite, kun se muotoillaan lapselle helpommin ymmärrettävään muotoon. 12 vuotta täyttänyt on kykenevä tuomaan esiin omia kokemuksiaan osallisuudestaan arjessa. Pyrimme valitsemaan tiedonantajiksi eri-ikäisiä tyttöjä ja poikia - alaikärajana edellä mainittu 12 vuotta. Pyrimme kuitenkin ottamaan mahdollisuuksien mukaan tiedonantajiksi lapsia, joilla on erimittaiset sijoitusajat Tapiolan SOS-lapsikylässä, jotta saisimme mahdollisimman kokonaisvaltaisen kuvan lasten mielipiteistä. Tiedonantajien valinnassa käytimme apunamme Tapiolan SOS-lapsikylän henkilökuntaa, heidän tuntiessaan asiakkaansa ja heidän taustansa. Myös toinen opinnäytetyömme tekijä rekrytoi nuoria mukaan opinnäytetyöhömmä SOS-lapsikylässä järjestettävissä nuorten illoissa.

Tavoitteenamme oli muodostaa tiedonantajien joukko niin, että heitä olisi kaiken kaikkiaan kolme tyttöä ja kolme poikaa, iältään 12 - 17 -vuotiaita. Lasten tulisi mahdollisuuksien mukaan olla myös eri lapsikyläkodeista, eikä keskenään biologista sukua. Päädyimme kuitenkin halukkaiden osallistujien niukkuudesta johtuen valitsemaan tiedonantajiksi kaksi sisarusparia jotka asuivat samassa lapsikyläkodissa.

Jätimme pois kahden eri lapsikyläkodin lapset, sillä toinen opinnäytetyömme tekijöistä työskentelee ohjaajana pääosin näissä kahdessa kodissa. Näin yritimme välttää ohjaajan vaikutuksen lapsen vastauksiin, sekä tutkimustuloksen aiheuttamat vaikutukset ohjaajan ja lasten välisissä suhteissa. Opinnäytetyön ei myöskään haluttu vaikuttavan liikaa toisen opinnäytetyömme tekijän ohjaajan rooliin Tapiolan SOS-lapsikylässä.

5.3 Tiedonhankinta

Tiedonhankinnassa suositaan metodeja, joissa tutkittavien ääni pääsee esille ja kohdejoukko valitaan tarkoituksen mukaisesti, eikä satunnaisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 160) Tällaiset seikat ovat mielestämme oleellisia, kun halutaan tutkia lasten osallisuuden toteutumista sijaishuoltopaikan arjessa.

Liisa Karlsson käsittelee toimittamassaan teoksessa *Lapset kertovat... lapsitietoa ja tiedon hankkimista lapsilta*. Kun hankitaan tietoa lapsista ja heidän maailmastaan, on kiinnitettävä huomiota millaisilla tiedonkeruumenetelmillä saadaan mahdollisimman moniulotteinen kuva. Lapsilla on oma, erityinen kulttuurinsa, jonka voidaan katsoa käsittävän heidän ajatuksensa, mielenilmauksensa ja toimintansa. Tiedon saamiseksi lapsilta, on löydettävä lapsille ominaiset tavat tuottaa tietoa. (Karlsson 2006, 8 - 9)

Opinnäytetyömme tiedonhankinnassa käytimme kahta erilaista tiedonhankintamenetelmää. Toisessa menetelmässä lapsilla oli mahdollisuus tuoda ajatuksiaan esiin kirjoittamalla ja toisessa menetelmässä ajatusten ilmaiseminen perustui keskustelulle. Näin lapsille luotiin mahdollisuus ilmaista itseään kahdella eri tavalla. Joillekin lapsille itsensä ilmaiseminen kirjoittamalla voi olla haasteellista ja osa saattaa kokea ajatustensa esiin tuomisen puhumalla vaikeaksi. Toivomme, että jokainen osallistujista koki vähintäänkin toisen tiedonhankintavaiheista mieluisaksi tavaksi kertoa mielipiteitään ja ajatuksiaan.

5.3.1 Eläytymismenetelmä

Toiseksi käyttämistämme tiedonhankintamenetelmistä valitsimme eläytymismenetelmän. Eläytymismenetelmän avulla lasten oli mahdollista tuoda esiin kokemuksiaan heille tutulla tavalla. Todennäköisesti kaikki osallistujista ovat kirjoittaneet erilaisia tarinoita koulumaailmassa. Näin ollen uskomme, että tehtävänanto ei ollut täysin tuntematon kenellekään. Eläytymismenetelmää käytettäessä vastaajat kirjoittavat lyhyitä tarinoita tutkijan ohjeiden mukaan. Tutkijat antavat vastaajille kehyskertomuksen, joka ohjaa vastaajia tarinassaan. Tarinoissa vastaajat mielikuvitustaan käyttäen kirjoittavat tilanteen, joka sijoittuu tapahtuvaksi joko ennen, tai jälkeen kehyskertomuksen tilannetta. Tarinoiden avulla voidaan selvittää hyvin mm. asioiden merkityksiä tai sitä mitä voisi tapahtua. Varioimalla kehyskertomuksia saadaan selville niiden eri versioiden vaikutukset vastaajien tarinoissa. Voidaan siis tarkastella miten tarinat muuttuvat kehyskertomuksen muuttuessa jonkin seikan osalta. (Aaltola ym. 2010, 72 - 73)

Narratiivisen lähestymistavan avulla saadaan tarinoiden kautta tuotua esiin ihmisten elämän tapahtumia ja merkityksiä. Eläytymismenetelmän avulla on mahdollista antaa tilaa lasten omalle kerronnalle. Lasten kohdalla eläytymismenetelmän käytössä on erityisen tärkeää kiinnittää huomiota kehyskertomuksen laatimiseen. Kehyskertomuksella on aina tärkeä rooli tätä tiedonkeruumenetelmää käytettäessä, mutta lasten ollessa tiedon tuottajina, on kehyskertomuksista tehtävä relevantteja heidän omalle kokemusmaailmalleen ja tiedoilleen ja käsitteilleen. (Forsberg, Ritala-Koskinen & Törrönen 2006, 199)

Eläytymismenetelmän käyttöä varten meillä oli kolme (3) kehyskertomusta, joiden pohjalta lapset kirjoittivat tarinansa. Kaksi kehyskertomuksista oli positiivissävytteisiä ja yksi

kehyskertomus negatiivisemmassa muodossa. Eläytymismenetelmällä keräämäämme aineistoa hyödynsimme tiedonhankinnan toisessa vaiheessa, jonka toteutimme teemahaastattelulla.

Tiedonhankinnan ensimmäisen vaiheen toteutimme 24.9.2012 Tapiolan SOS-lapsikylässä järjestetyn nuorten illan yhteydessä. Olimme etukäteen pyytäneet tutkimukseen osallistuvia nuoria saapumaan kyseiseen nuorten iltaan, jossa toteuttaisimme tiedonkeruun. Nuorten iltaan osallistui noin kymmenen nuorta, joista kaksi tyttöä ja kaksi poikaa olivat etukäteen lupautuneet tiedonantajiksi opinnäytetyöhömmme. Yhdelle opinnäytetyöhömmme osallistuvalla tytölle veimme kotiin tiedonkeruuta varten tekemämme kehyskertomuksen ja vastauspaperin sekä kirjekuoren, jossa hän palauttaisi valmiit vastauksensa. Toimimme näin siksi, että kyseinen osallistuja oli estynyt tulemaan nuorten iltaan ja näin annoimme hänelle mahdollisuuden osallistua tiedonkeruuvaiheeseen omalla ajallaan kotonaan. Myöhemmin samalla viikolla haimme häneltä hänen kirjoittamansa vastaukset.

Varsinaisessa nuorten illassa saimme kerättyä aineistot viideltä nuorelta. Neljää heistä oli siis aiemmin pyydetty osallistumaan opinnäytetyöhömmme tiedonkeruuseen. Yhtä nuorta, joka ei saapunut nuorten iltaan, kävimme houkuttelemassa mukaan tiedonantajaksi. Hän kuitenkin kieltäytyi osallistumasta. Tämä nuori oli tietoinen opinnäytetyöstämme, mutta häntä ei varsinaisesti oltu aikaisemmin pyydetty mukaan. Saimme kuitenkin viimeisen, eli kuudennen tiedonantajan opinnäytetyöhömmme eräästä nuorten iltaan osallistuneesta pojasta. Jokainen osallistuja kirjoitti siis kolme tarinaa, joista tuli hyvin eripituisia ja sisällöltään vaihtelevia. Alkuperäisen suunnitelman mukaan meidän oli tarkoitus käyttää aineistona vain eläytymismenetelmällä kerättyä dataa. Totesimme sen kuitenkin opinnäytetyön ohjauksessa liian suppeaksi ja päätimme jatkaa tiedonkeruuta teemahaastattelulla käyttäen siinä apuna eläytymismenetelmällä kerättyä aineistoa. Tällä yhdellä tiedonhankinta kerralla tuotetut tarinat totesimme riittäväksi aineistoksi teemahaastattelun runkoa varten.

Aineistonkeruun ensimmäinen vaihe sujui mielestämme melko hyvin. Olisimme kuitenkin voineet suunnitella tiedonkeruutilannetta tarkemmin. Viimeisen vastaajan saimme osallistumaan tiedonkeruutilanteeseen tarjoamalla hänelle mehua kirjoitustilanteessa. Tämä sai meidät pohtimaan, olisiko meidän kannattanut tehdä niin muidenkin vastaajien kanssa. Tiedonkeruutilan ja -tilanteen mukavammaksi luominen esimerkiksi pienellä tarjoilulla olisi voinut houkutella nuoria käyttämään enemmän aikaa tarinoiden kirjoittamiseen kehyskertomusten pohjalta. Myös tarkempi ohjeistus ja kehyskertomusten läpikäyminen jokaisen osallistujan kanssa erikseen olisi luonut nuorille paremmat valmiudet vastaamiseen. Huomasimme, että osalla vastaajista oli vaikeuksia ymmärtää tehtävänantoa ja sen läpikäymiseen tarvittiin meidän apuamme luultua enemmän. Tarkoituksemme oli etukäteen testata tehtävänannot tutkimuksen ulkopuolisilla nuorilla. Tämä ei valitettavasti kuitenkaan onnistunut, sillä emme saaneet ulkopuolisia nuoria innostumaan opinnäytetyöstämme.

Eräs vastaajista olisi selvästi halunnut vastattuaan jäädä keskustelemaan kirjoittamistaan tarinoista. Emme kuitenkaan olleet valmistautuneet tällaiseen tilanteeseen, joten emme voineet aloittaa perusteellisempaa keskustelua tämän vastaajan kanssa. Mikäli olisimme hänen kanssaan käyneet vastaukset läpi, olisi meidän pitänyt tehdä se kaikkien vastaajien kanssa. Sen lisäksi välittömästi tarinoiden kirjoittamisen jälkeen kyseisen nuoren kanssa käyty keskustelu olisi pitänyt nauhoittaa ja litteroida jos sitä olisi haluttu käyttää aineistona.

Eläytymismenetelmän käyttö opinnäytetyössämme palveli tarkoitustamme hyvin. Nuoret keskittyivät tarinoiden kirjoittamiseen melko hyvin. Aineiston kannalta olisi ollut mielekkäämpää mikäli tarinat olisivat olleet pidempiä. Uskomme, että tarinoiden kirjoittaminen nimettömänä madalsi kynnystä tuoda esiin myös negatiivisia tuntemuksia. Emme kuitenkaan voi olla varmoja siitä kuinka paljon nuorten tarinat pohjaavat todellisuuteen. Kehskertomuksissa ohjeistimme nuoria käyttämään mielikuvitustaan tarinoita kirjoittaessaan. Tämä on saattanut tuoda tarinoihin myös todellisuudesta merkittävästi poikkeavia sisältöjä. Emme lähteneet kuitenkaan arvioimaan tarinoiden todenperäisyyttä vaan analysoimme aineiston olettaen, että se kuvaa nuorten mielipiteitä ja tuntemuksia.

Vaikeinta eläytymismenetelmän käytössä oli kehskertomusten laatiminen. Osallisuutta tutkittaessa koimme vaikeaksi termien merkitysten selventämisen nuorille. Osallisuus käsitteenä on varsin laaja ja sen selittäminen lyhyesti nuoren ymmärtämällä tavalla oli erityisen haastavaa. Kehskertomusten tuli kuitenkin sisältää osallisuuden pääperiaatteet ja samaan aikaan oltava helposti ymmärrettävissä. Vastauksista pystyimme jossain määrin arvioimaan kuinka vastannut nuori oli ymmärtänyt ohjeistuksen ja kehskertomuksen sisällön. On otettava huomioon myös se, että lastensuojelun asiakkaina olevat lapset eivät välttämättä vastaa ikätasoaan kirjallisista tehtävistä suoriutumista. Luetunymmärtäminen ja kirjallinen tuottaminen saattoi siis olla monelle nuorelle luultua haastavampaa.

5.3.2 Teemahaastattelu

Eläytymismenetelmällä hankitun aineiston ollessa liian suppea, päätimme jatkaa tiedonkeruuta teemahaastattelulla.

Teemahaastattelussa haastattelu kohdennetaan tiettyihin teemoihin, joista keskustellaan. Yksityiskohtaisten kysymysten sijaan teemahaastattelu etenee etukäteen päätettyjen teemojen pohjalta. Tässäkin tiedonhankintamuodossa korostuu ihmisten omat tulkinnot asioista, sekä merkitykset joita he antavat asioille. Teemahaastattelussa ei ole strukturoidulle

haastattelulle ominaista tarkkaa muotoa ja järjestystä. Se ei kuitenkaan ole yhtä vapaamuotoinen kuin syvähaastattelu. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 47 - 48)

Teemahaastattelu on eräänlainen keskustelu, joka tapahtuu tutkijan ehdoilla ja tutkijan aloitteesta. Teemahaastattelussa tutkija pyrkii vuorovaikutuksellisessa tilanteessa selvittämään haastateltavilta tutkimuksen aihepiiriin kuuluvia asioita. Teemahaastattelu etenee teemoittain. Teemahaastattelun teemoja pohdittaessa, olisi syytä rakentaa haastattelu tutkimuskysymysten pohjalta. Haastattelijalla voi olla teemahaastattelua tehdessä tukenaan esimerkiksi jonkinlainen luettelo, tai miellekartta. Teemahaastattelun rungon voidaan ajatella sisältävän kolme eri tasoa, laajat teemat, jotka koostuvat keskustelua ohjaavista aihepiireistä. Toisella tasolla on apukysymyksiä jotka tukevat laajoja aihepiirejä. Kolmannella tasolla ovat tarkentavat kysymykset, joita voidaan käyttää, mikäli toisen tason apukysymykset eivät tuota riittävän laajoja vastauksia. (Aaltola & Valli (toim.) 2010, 26, 35 - 38)

Laadimme teemahaastattelua varten kysymykset eläytymismenetelmällä hankitun aineiston avulla. Olimme analysoineet eläytymismenetelmän aineistolähtöisellä sisällönanalysillä, jossa olimme jakaneet teemoihin aineistosta nousseita analyysiyksiköitä. Näitä teemoja käytimme apuna rakentaessamme teemahaastattelullemme runkoa. Teemahaastattelumme koostui kolmesta pääteemasta jotka olivat vuorovaikutus, lapsen oma toiminta ja säännöt sekä toiminnan kehittäminen. Haastattelimme samoja nuoria, jotka kirjoittivat kehyskertomusten pohjalta omat tarinansa. Tarkoituksenamme oli toteuttaa haastattelut parihaastatteluina, sillä uskoimme nuorten pareina uskaltautuvan helpommin keskustelemaan ja tuomaan ajatuksiaan esiin. Eräs haastateltavista ei kuitenkaan suostunut parihaastatteluun, joten suoritimme kaksi haastatteluista parihaastatteluina ja kaksi haastatteluista yksilöhaastatteluina. Nauhoitimme haastattelut, jonka jälkeen litteroimme haastattelut. Litteroitua aineistoa kertyi yhteensä 29 sivua. Haastattelemalla saimme huomattavasti kattavamman määrän analysoitavaa aineistoa, kuin eläytymismenetelmää käyttäessämme. Haastattelutilanteissa meidän oli mahdollista varovasti ohjailla keskustelua ja keskittyä tutkimuskysymystemme kannalta olennaisiin teemoihin.

5.4 Aineiston analysointi

5.4.1 Eläytymismenetelmällä hankitun aineiston analysointi

Yleisimmin eläytymismenetelmin hankittuja aineistoja analysoidaan teemoittelulla ja tyypittelyllä. Mikäli aineistoa on runsaasti, voidaan laadullisen tarkastelun lisäksi suorittaa

myös määrällistä tarkastelua. Erialaisten luokittelujen jälkeen aineisto voidaan siis kvantifioida. (Forsberg, Ritala-Koskinen & Törrönen 2006, 203 - 204)

Eläytymismenetelmällä hankittua aineistoa voi periaatteessa analysoida aivan kuten mitä tahansa laadullisin menetelmin hankittua aineistoa. Oleellista analysoinnissa kuitenkin on vertailla kertomuksissa tapahtuvia muutoksia. Vertaillaan siis sitä, miten kertomukset muuttuvat kun kehyskertomuksen jokin seikka muuttuu. Aineisto voidaan analysoida kahteen kertaan, jossa ensimmäisellä kerralla aineisto analysoidaan tavalliseen tapaan jollakin laadullisen tutkimusmenetelmän analyysillä ja toisella kerralla huomiota kiinnitetään kehyskertomuksen muutosten tuomiin muutoksiin tarinoissa. (Aaltola & Valli 2010, 73, 85)

Opinnäytetyössämme päätimme käyttää eläytymismenetelmällä hankitun aineiston analyysiin aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Valitsimme kyseisen analysointitavan sen soveltuessa laadullisin menetelmin hankitun aineiston analysointiin. Aineistolähtöinen analyysi on kolmivaiheinen. Ensimmäisessä vaiheessa aineisto redusoidaan eli pelkistetään. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että hankitusta aineistosta karsitaan pois tutkimuksen kannalta epäoleellinen. Pelkistämistä ohjaa tutkimustehtävä. Toiseen vaiheeseen kuuluu aineiston klusterointi eli ryhmittely. Tässä vaiheessa aineistoa käydään läpi ja etsitään samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia käsitteissä. Samaa tarkoittavia ilmauksia yhdistellään ja aineisto tiivistyy. Kolmannessa vaiheessa aineisto abstrahoidaan, joka tarkoittaa teoreettisten käsitteiden luontia. Tässä, käsitteellistämässä edetään teoreettisiin käsitteisiin ja johtopäätöksiin alkuperäisaineiston kielellisistä ilmaisuista. Abstrahointivaihetta voidaan kuvailla vaiheeksi, jossa muodostetaan yleiskäsitteiden avulla kuvaus tutkimuskohteesta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108 - 112)

Eläytymismenetelmää käyttäessämme saimme tiedonantajilta lyhyehköjä tarinoita, joista emme karsineet pois mitään. Aloitimme analyysin pelkistämällä tiedonantajiemme kirjoittamien tarinoiden sisältöjä, kokoajan tutkimuskysymyksiä ajatellen. Tämän jälkeen aloitimme pelkistettyjen ilmausten yhdistelemisen teemojen mukaan. Nimesimme pelkistetyistä ilmauksista muodostetut ryhmät alateemoiksi. Alateemojen tarkastelun jälkeen muodostimme niitä yhdistelemällä edelleen yläteemoja. Yläteemat yhdistimme kahteen pääteemaan, jotka kuuluivat yhteen yhdistävään teemaan. Viimeisimpänä vaiheena aloimme tarkastella ylä- ja pääteemoissa esiintyviä sisältöjä. Yhdistimme niihin teoriaa ja yritimme tulkita nuorten esiin nostamia seikkoja.

5.4.2 Teemahaastattelulla hankitun aineiston analysointi

Teemahaastattelulla hankitun aineiston analysoimme teorialähtöisellä sisällönanalyysillä. Teorialähtöisessä, eli deduktiivisessä sisällönanalyysissä aineisto luokitellaan valmiin teorian

tai käsitejärjestelmän mukaan. Analyysia ohjaa siis jokin teema. Ensimmäinen vaihe, teorialähtöisessä sisällönanalyysissä on analyysirungon muodostaminen. Aineistosta voidaan kerätä vain niitä asioita, jotka sopivat analyysirunkoon. Näin voidaan testata teoriaa uudessa kontekstissa. Kuten aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä, myös teorialähtöisessä sisällönanalyysissä aineiston analysointi aloitetaan pelkistämällä kerättyä aineistoa. Aineistosta voidaan poimia pelkistämisen jälkeen joko ylä- tai alaluokkaan kuuluvia asioita ja sijoittaa ne edelleen analyysirunkoon. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 113 - 114)

Aloitimme teemahaastattelulla hankitun litteroidun aineistomme analysoinnin lukemalla aineistoamme läpi. Tämän jälkeen etsimme aineistosta keskeisiä kohtia, joissa nuoret toivat esiin mielipiteitään ja näkemyksiään haastattelun teemoihin liittyen. Tämän vaiheen jälkeen pelkistimme nuorten vastaukset. Pelkistetyt vastaukset jaoin erillisiin alaluokkiin. Yhden luokan sisällä olevat vastaukset olivat mahdollisimman samansuuntaisia. Seuraavaksi sijoitimme osan alaluokista analyysirunkomme mukaisesti pääluokkiin. Analyysirunkomme pohjautui jo aikaisemmin esiteltyyn teoriaan Shierin (2001) osallisuuden portaista. Muodostimme siis viisi pääluokkaa osallisuuden viiden portaan mukaan. Osan alaluokista jätimme analyysirungon ulkopuolelle, sillä ne eivät tulkintamme mukaan kuuluneet mihinkään Shierin teoriasta johdetuista pääluokista.

6 Tulokset

6.1 Eläytymismenetelmällä hankitut tulokset

Eläytymismenetelmällä hankkimastamme aineistosta nousi aineistolähtöisen sisällönanalyysin jälkeen esiin kaksi pääluokkaa, *vuorovaikutus* sekä *oma toiminta*. *Vuorovaikutuksen ja oman toiminnan* yhdistäväksi luokaksi muodostui *Nuorten kokemuksia omasta osallisuudestaan arjessa*.

Vuorovaikutus käsitteen alle lukeutui *toimiva vuorovaikutus* sekä *huonosti toimiva vuorovaikutus*. *Oma toiminta* käsitteen alle lukeutui *konkreettinen vaikuttaminen* ja *omien tekojen seuraukset*.

Nuorten tarinoiden perusteella voidaan todeta, että tiedonantajista yhtä moni koki vuorovaikutuksen lasten ja aikuisten välillä hyväksi ja yhtä moni huonoksi. *Huonosti toimivaan vuorovaikutukseen* nuorten mielestä vaikutti se, että aikuiset kuuntelevat lapsia vaihtelevasti, sekä se, että lapsen oma aktiivisuus on vähäistä. Vastaavasti *toimivaan vuorovaikutukseen* lapset mainitsivat vaikuttaviksi tekijöiksi lapsen oman aktiivisuuden ja sen, että aikuiset kuuntelevat.

Oma toiminta muodostui konkreettisen vaikuttaminen, ja omien tekojen seuraukset -luokista. Konkreettinen vaikuttaminen muodostui säännöistä, sekä lapsilähtöisen toiminnan kehittämistä. Omien tekojen seuraukset käsite muodostui lapsen omasta käytöksestä.

6.1.1 Vuorovaikutus

Vuorovaikutus tarkoittaa yksinkertaisimmillaan ihmisten välistä toimintaa erilaisissa ympäristöissä. Ihmisen vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta tärkeässä roolissa ovat ihmisen lähiverkostot, kuten perhe, ystävät ja koulu. Ihmisen sosiaalisiin perustaitoihin kuuluu oman käyttäytymisen seurausten ymmärtäminen sekä syy- ja seuraus suhteet. Onnistuneen vuorovaikutuksen edellytyksenä on toisten odotusten ymmärtäminen. Vuorovaikutustaidot kehittyvät läpi elämän. Lapsen varhaiset kokemukset vuorovaikutuksessa luovat pohjaa myöhemmälle vuorovaikutustaitojen omaksumiselle. (Kauppila 2005, 19 - 20, 134)

Tuloksissamme vuorovaikutus tarkoittaa aikuisten, eli ohjaajien ja lapsikylävanhempien ja muiden lapsikylän arjessa työskentelevien aikuisten sekä lasten tai nuorten välistä vuorovaikutusta. Sitä on jo mikä tahansa päivittäinen kanssakäyminen. Huostaan otetuilla lapsilla voi olla suuria aukkoja vuorovaikutustaidoissaan, jos näitä taitoja ei ole kotona harjoiteltu pienestä pitäen. Lapsen oma aktiivisuus vuorovaikutussuhteissa ja kontaktin ottamisessa on suuressa roolissa. Lapsi tai nuori joka aktiivisesti hakee kontaktia ja vastavuoroista keskustelua, saa myös helposti huomiota aikuisilta. Lapsi, jolla on vaikeuksia vastavuoroiseen keskusteluun ja vaikeuksia ottaa itse kontaktia aikuisiin, saattaa jäädä enemmän syrjään. Tällaisten lasten osallisuuden toteutuminen ei saisi olla vähäisempää kuin sellaisten lasten, jotka ovat vuorovaikutus-, ja sosiaalisilta taidoiltaan parempia.

6.1.2 Oma toiminta

Jotta lasten osallistumista voidaan tukea, korostuu aikuisten rooli lapsia arvostavina, kuuntelevina ja keskusteluun halukkaina. Aikuisten aika ja pysähtyminen lapsen kanssa ovat keskeisessä roolissa lapsilähtöisessä toiminnassa. Aikuisilta vaaditaan kykyä ymmärtää lapsen huolia. Esimerkiksi päihdeongelmasta kärsivien aikuisten kanssa elävien lasten voi olla vaikeuksia saada äänensä kuuluviin. Lasten mahdollisuutta osallistumiseen ja vaikuttamiseen ryhmänä edesauttavat uudet rakenteet esimerkiksi koulun ja kunnan päätöksenteossa. Uusien rakenteiden avulla voidaan koota lasten mielipiteitä erilaisissa yhteisöissä. (Gretschel & Kiilakoski 2007, 23)

Tapiolan SOS-lapsikylässä työskentelevillä aikuisilla on suuri rooli lapsikylän lasten ja nuorten elämässä. Aikuisen tehtävä on tukea lasta aktiivisessa osallistumisessa ja omien mielipiteiden ilmaisussa. SOS-lapsikylässä työskentelee paljon aikuisia eri tehtävissä ja kaikkien on oltava motivoituneita kuuntelemaan lapsia. Lasten mahdollisuus tulla kuulluksi korostuu heidän ollessa lastensuojelun asiakkaita. Heillä saattaa olla kokemuksia ja muistoja lapsuudesta, joissa aikuisilla ei ole ollut valmiuksia kuunnella ja huomioida heitä. SOS-lapsikylässä on hyvät valmiudet rakenteiden muokkaamiseen ja uudistamiseen niin, että lasten mahdollisuutta osallistumiseen ja vaikuttamiseen ryhmänä voidaan edistää.

6.2 Teemahaastatteluilla hankitut tulokset

Eläytymismenetelmällä hankitun aineiston pohjalta valitsimme teemat teemahaastattelumme rungoksi. Tarkastelemme lasten kokemuksia osallisuutensa toteutumisesta Tapiolan SOS-lapsikylän arjessa Shierin teorian pohjalta muodostamamme analyysirungon avulla. Sijoitimme jokaiseen pääluokkaan vähintään yhden alaluokan. Voidaan siis todeta, että lasten osallisuutta Tapiolan SOS-lapsikylän arjessa toteutetaan osallisuuden jokaisella viidellä askelmalla.

6.2.1 Lapsia kuunnellaan

Lähes kaikki vastaajat toivat esiin sen, että Tapiolan SOS-lapsikylässä aikuisille on helppo puhua. Aikuiset kuuntelevat ja huomioivat lapsia. Vastauksista käy ilmi, että lapset osaavat kääntyä oikean ammattiryhmän edustajan puoleen, sen perusteella mitä asia koskee. Vastauksista käy myös ilmi, että kylän kaikille aikuisille on helppo puhua ammattiryhmästä riippumatta. Tämän pohjalta voimme todeta, että Shierin osallisuuden portaiden ensimmäinen askelma toteutuu lasten kokemusten perusteella Tapiolan SOS-lapsikylässä.

”Iha hyvi... Kyllä ne aika paljo...öö...kattoo perään ja kyl ne kuuntelee sillon ku on asiaa”

”Tietenki äiti ja sitte lomittaja ja sitte ... öö kyl nyt tietyille tota ohjaajilleki jos on joku sellanen pieni asia... kyl ne isommat asiat käydää sitte äiskän kaa”

6.2.2 Lapsia tuetaan mielipiteiden ilmaisemisessa

Shierin osallisuuden portaiden toinen askelma on *Lapsia tuetaan mielipiteiden ilmaisemisessa*. Tähän sijoitimme alaluokat *Lapsen mielipide/näkemys esiin aikuisen aloitteesta* ja *Lapsen mielipide/näkemys esiin lapsen aloitteesta*. Nuoret nostivat esiin mm. erilaisia aikuisvetoisia tilaisuuksia, joissa lasten on mahdollista kertoa mielipiteitään ja ideoitaan. Ohjaajan rooli korostuu osallisuuden toisella portaalla. Nuorten mainitsemista asioista suuri osa on ohjaajavetoista toimintaa, kuten nuorten illat ja arkiset tilanteet ohjaajien kanssa. Kuitenkin kävi ilmi, että esimerkiksi nuorten illoissa ja muissa vastaavissa tilaisuuksissa on lasten kuulumisten ja ideoiden tiedusteleminen vähentynyt.

”Menee joko puhuu ihan vaan tota Soinnulle tai sitten puhuu just tolle kodin omalle aikuiselle ja sanoo sille et voiksä ja niinku vähä viedä sitä eteenpäin sitä asiaa”

”Enne oli nuorten ilta... sit oli ne lasten palaverit”

”No kyl ne nyt aika hyvin tääl kyselee ja sillee... tarviiks jotai... tai sit joku ohjaaja tulee ain sillee. Vaikka ne hengaa ain tääl toimistolla sit tulee aina käymää... ja kyl nyt yleensä jos tuol jotai pingist just pelaa ni kyl siin nyt voi mainita et tarvii uusii mailoi... aikuinen kysyy ja kyl lapsikin sit kertoo”

6.2.3 Lasten näkemykset otetaan huomioon

Shierin teorian kolmas askelma on *Lasten näkemykset otetaan huomioon*. Se pitää analyysissämme sisällään seuraavat alaluokat: *Kylän muut työntekijät kuuntelevat ja huomioivat* sekä *Lapsikylävanhempi kuuntelee ja huomioi*. Nuorten vastausten perusteella nousi selkeästi esiin se, että kylän yhteisissä asioissa käännetään kylänjohtajan tai kylän sosiaalityöntekijän puoleen. Nuoret kokivat myös, että lapsikylävanhempi voi viedä lapsen välittämää viestiä eteenpäin asioista päättävälle taholle.

”Mä puhuisin ainaki äiskälle tuol et se vois viedä sitä juttuu eteenpäin”

”No jollekki täält toimistolta... joku X (kylän johtaja) tai... joku noist sosiaalityypeist”

6.2.4 Lapset otetaan mukaan päätöksentekoon

Neljäs askelma Shierin osallisuuden portaissa on *Lapset otetaan mukaan päätöksentekoon*. Sen sisältää seuraavat alaluokat: *Nuorilla muutostoiveita ja uusia ideoita ja Lasten aloitteesta syntynyttä toimintaa*. Haastattelutilanteessa nuorten ei ollut vaikea luetella lapsikylän toimintaa, joka on lähtöisin lasten aloitteesta. Nekin nuoret, jotka eivät haastattelun aikana osanneet mainita lasten aloitteesta kehitettyä toimintaa, myönsivät sellaisen olevan kuitenkin mahdollista Tapiolan SOS-lapsikylässä.

”Jotain näit reissui ja sillee... minne mennä laskettelee ja sit mennä vaikka Serenaan tai Vihtiin”

”Oliskoha laskettelereissut... tietenki säbätturnaus”

6.2.5 Lasten kanssa jaetaan valtaa ja vastuuta

Tulkintamme mukaan myös Shierin osallisuuden portaiden viides, eli korkein osallisuuden porras, *Lasten kanssa jaetaan valtaa ja vastuuta*, toteutuu Tapiolan SOS-lapsikylässä nuorten mielestä. Tähän pääluokkaan sisältyy alaluokat *Lapset voivat vaikuttaa kodin sääntöihin ja Seuraukset lapsen käytöksestä*. Nuoret kokivat, että heillä oli mahdollisuus vaikuttaa esimerkiksi kodin säännöistä sopimiseen ja niiden muuttamiseen. Kodin yhteisten sääntöjen laatimiseen osallistuminen vastuuttaa nuoria myös toimimaan yhteisesti sovittujen sääntöjen mukaisesti. Uskomme, että sääntöjen luomisprosessissa mukana oleminen motivoi nuoria kantamaan vastuuta omasta toiminnastaan ja näin toimimaan sääntöjen puitteissa.

”Mm no siis me ollaan tehty yhdessä... joo niit muutetaa nyt seuraaval kerral ku meil on kotis... joo ku sovitaan sääntöi nii sit me ollaan kans.”

”Jos ne on kodin säännöt ni sit ne laaditaan varmaan siel kotona ja jos ne on kylän säännöt... kyl X (kylänjohtaja) varmaa laatii ne... kyl niit voi muuttaa... iän myötä ja sillee”

*” No sit ne on sulle kilttejä ja antaa enemmän vapauksia...
nii sit ne ottaa niit vapauksii pois... no just et voi saada olla
pidempää ulkona ja sit saattaa saada vaik johonki leffaa tai
johonki enemmän rahaa”*

*”No on sil aika paljonki vaikutusta. Jos ei halua et ne
huutaa kyl sit pitää olla sit pitää noudattaa sääntöjä... sit
tulee hyvää palautetta ja sillee... saa luottamusta*

7 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Hyvällä tieteellisellä käytännöllä tarkoitetaan tiedeyhteisön hyväksymien tiedonhankinta- ja tutkimusmenetelmien käyttämistä tutkimuksessa. Tiedonhankinnan tulisi perustua kyseessä olevan alan ammattikirjallisuuteen ja muihin asianmukaisiin lähteisiin. Tutkimuksellaan tutkija osoittaa hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti tutkimusmenetelmien, tiedonhankinnan ja tutkimustulosten hallintaa. Tutkimuksen olisi tuotettava uutta tietoa tai osoitettava miten vanhaa tietoa voidaan hyödyntää jollakin uudella tavalla. Näin tutkimustulokset täyttävät tieteelliselle tutkimukselle asetetut vaatimukset. Myös rehellisyys, huolellisuus ja tarkkuus tutkimustyössä kuuluvat hyvään tieteelliseen käytäntöön. (Vilka 2009, 30)

Käytimme opinnäytetyön taustaa ja teoreettista perustaa luodessamme runsaasti aikaa aiheeseen liittyvään kirjallisuuteen tutustumiseen. Arvioimme myös mikä lähdekirjallisuudesta on relevanttia ja tarpeeksi uutta opinnäytetyömme kannalta. Myös tiedonhankintamenetelmien valinnassa tukeuduimme vahvasti kirjallisuuteen.

Ennen tiedonhankinnan aloittamista olisi tutkimushenkilöille selvitettävä tarkoin mitä tutkimuksessa tulee tapahtumaan tai mitä saattaa tapahtua. Oleellista on myös, että tutkittava henkilö ymmärtää informaation, joka hänelle tutkimusprosessista annetaan. Osallistumisen tutkimukseen tulee olla vapaaehtoista ja tutkittavan henkilön tulisi olla kykenevä tekemään kypsiä ja rationaalisia arviointeja. Tällaisten vaatimusten tarkka noudattaminen sulkee tutkimuksen ulkopuolelle esimerkiksi lapset. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 28)

Meillä tutkimisen tavoitteena oli kuvata nimenomaan lasten kokemuksia. Näin ollen on luonnollista, että valitsimme tiedonantajiksemme lapsia, joka taas vaikuttaa edellä mainittuun vaatimukseen tutkimushenkilöiden kyvystä tehdä kypsiä ja rationaalisia arviointeja. Opinnäytetyöhön osallistuminen oli tutkittaville vapaaehtoista. Lapsilta

pyydettiin ennen opinnäytetyöhöme osallistumista kirjallinen suostumus opinnäytetyöhöme osallistumiseen. (ks. LIITE 1). Lasten sijaisvanhemmille informoimme hyvän käytännön mukaisesti mistä tutkimuksessa on kyse ja mihin kodin lapsi oli osallistumassa. Analysoimme saamiamme tuloksia niin, että niistä ei selviä kenenkään tutkittavan henkilöllisyys. Aineiston analysoinnin jälkeen kaikki saatu data tuhottiin.

Ennen tiedonkeruuta opinnäytetyösuunnitelma lähetettiin SOS-Lapsikylän keskustoimistoon, jonka jälkeen saimme tutkimusluvan opinnäytetyömme tekoon.

Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuuden kriteerin voidaan katsoa olevan tutkija itse. Tutkimuksen aikana tehdyt valinnat ja ratkaisut vaikuttavat tutkimuksen luotettavuuteen. Tämän vuoksi on erittäin tärkeää, että tutkija arvioi luotettavuutta kaikissa tutkimuksen vaiheissa läpi koko prosessin. Tutkijan on kuvattava ja perusteltava tehdyt ratkaisut ja valinnat. Eräs luotettavuuteen vaikuttava tekijä on puolueettomuusnäkökulma. Sillä tarkoitetaan tilannetta, jossa tutkimusryhmän jäseniä on osana tutkimisen kohteena olevaa yhteisöä. Tällöin voidaan pohtia mm. tutkijan roolin merkitystä tutkittavan yhteisön jäsenenä sekä mm. tutkijan arvojen, uskomusten ja vaikkapa sukupuolen ja iän vaikutusta tutkimuksessa tehtyyn tulkintaan. (Vilka 2009, 158 - 160)

Koska opinnäytetyön tekijöistä toinen työskentelee vakituisessa työsuhteessa ohjaajan tehtävissä Tapiolan SOS-lapsikylässä, näkökulmamme opinnäytetyöprosessissa ei ole täysin objektiivinen. Ohjaajan tehtävissä toimiva opinnäytetyöntekijä on työssään joutunut tutustumaan esimerkiksi lasten taustoihin. Hän myös tuntee tutkimukseen osallistujat henkilökohtaisesti. Opinnäytetyöprosessi ei kuitenkaan näkynyt ohjaajan jokapäiväisessä työssä Tapiolan SOS-lapsikylässä. Myös tiedonantajat tunsivat toisen tutkijoista, joka osaltaan on saattanut vaikuttaa heidän antamaansa tietoon. On mahdollista, että tietoa on annettu positiivisemmassa valossa, kun toinen tutkijoista oli tuttu, yhteisön jäsenenä työskentelevä henkilö.

Jätimme tutkimukseen osallistuvista nuorista tietoisesti myös pois niiden lapsikyläkotien nuoret, joissa toinen opinnäytetyön tekijöistä työskentelee ohjaajan tehtävissä. Jättäessämme pois näiden kahden kodin nuoret tiedonantajajoukosta toisen, menetimme kolme mahdollista tiedonantajaa. Ottamalla heidät mukaan tiedonantajiksi olisimme vältäneet esimerkiksi sisarusten ja samassa lapsikyläkodissa asuvien tiedonantajien hyödyntämisen. Tekemämme ratkaisun myötä meidän oli kuitenkin mahdollista pitää ohjaajan työ ja opinnäytetyöprosessi mahdollisimman erillään toisistaan.

Kuitenkin se, että toinen opinnäytetyön tekijöistä työskentelee tutkittavassa yhteisössä, saattoi osaltaan helpottaa esimerkiksi haastattelutilanteita ja aineiston tulkintaa. Tutkijalla oli vankka tietopohja tutkittavan yhteisön rakenteesta ja toimintamalleista. Aineiston

analysointivaiheessa tulkintoja edesauttoi se, että toinen tutkijoista tunsi entuudestaan lasten taustoja ja hänellä oli henkilökohtainen suhde tutkittaviin.

8 Pohdinta

Kuvasimme tässä opinnäytetyössä lapsen osallisuutta Tapiolan SOS-lapsikylän arjessa. Lapset nostivat erilaisia asioita esille käsiteltäessä arkea heidän kokemanaan. Lapset kokivat heidän arkeensa kuuluvan esimerkiksi lapsikyläkodin pelisäännöt sekä eri aikuisia erilaisissa rooleissa. Opinnäytetyössämme tuli esille, että Tapiolan SOS-lapsikylään sijoitetuilla lapsilla tai nuorilla on erilainen kasvuympäristö kuin tavallisessa kodissa elävällä lapsella. Sijaishuollon palveluita tarjoavassa yksikössä asuvilla lapsilla saattaa olla lähtökohtaisesti heikommat valmiudet esimerkiksi vuorovaikutukseen ja sosiaaliseen kanssakäymiseen. Samalla kuitenkin, näillä lapsilla saattaa olla paremmat mahdollisuudet saada tukea näihin puutteisiin. Esimerkiksi Tapiolan SOS-lapsikylässä yhteisöllinen rakenne ja ympäristö mahdollistavat lapsen yksilöllisen huomioimisen ja kuuntelemisen, sekä tukemisen kohti aikuisuutta.

Tutkimustuloksia tarkastelemalla voimme todeta, että Tapiolan SOS-lapsikylässä aikuiset huomioivat lapsia päivittäisessä kanssakäymisessä. Ohjaajat, lapsikylävanhemmat ja lapsikylävanhempien sijaiset kuuntelevat, ottavat huomioon ja tukevat lapsia mielipiteiden ilmaisemisessa. Vastanneet nuoret kokivat, että aikuisten suuri lukumäärä ja erilaiset roolit eivät ole esteenä lapsen ja aikuisen väliselle vuorovaikutukselle. Nuorten vastausten mukaan lähes kaikille Tapiolan SOS-lapsikylän työntekijöille on helppo puhua. Tulosten mukaan nuoret osaavat myös kääntyä oikean aikuisen puoleen riippuen siitä mitä asia koskee.

Lapsikylävanhemman rooli korostui tärkeimpänä kylän aikuisena. Lapsikylävanhemman puoleen voi kääntyä asiasta riippumatta ja kynnys oman mielipiteensä ilmaisemiseen on matala lapsen ja lapsikylävanhemman välisessä suhteessa. Vastajat tuntuivat luottavan siihen, että lapsikylävanhempi vie lapsen asiaa myös tarvittaessa eteenpäin ylemmille tahoille. Kaikista nuorten vastauksista kävi ilmi, että lasten osallisuus Tapiolan SOS-lapsikylän arjessa toteutuu. Kukaan vastanneista nuorista ei antanut minkäänlaista negatiivista palautetta tai kritiikkiä Tapiolan SOS-lapsikylän toiminnasta tai osallisuuden toteutumisesta.

Aineistosta nousi selkeästi esiin, että nuoret kokevat pääsevänsä vaikuttamaan lapsikylän ja lapsikyläkodin asioihin niin halutessaan. Vastanneiden nuorten mielestä lapsen oma aktiivisuus on keskeistä, kun lapsi haluaa vaikuttaa asioihin. Tapiolan SOS-lapsikylässä aikuiset eivät aktiivisesti kysele lapsilta esimerkiksi kehittämis ehdotuksia tai ideoita. Nuorten illoissa, lasten kokouksissa tai muissa vastaavanlaisissa tilaisuuksissa lasten mielipiteitä ja ideoita saatetaan kysyä. Nuoret kuitenkin mainitsivat, että lasten mielipiteiden ja kehittämis ehdotusten kysyminen kyseisissä tilaisuuksissa on viime aikoina jäänyt vähemmälle.

Jo eläytymismenetelmällä hankitun aineiston analyysistä nousi esiin keskeisenä teemana säännöt. Käytimme tätä teemaa myös haastatteluissa ja haastatteluaineiston analyysivaiheessa tähän teemaan liittyvät vastaukset sijoittuivat vastaamaan Shierin osallisuusteorian korkeinta porrasta. Lapset kokevat, että heillä on mahdollisuus konkreettiseen vaikuttamiseen juuri lapsikyläkodin ja lapsikylän yhteisiin sääntöjen kautta. Tässäkin asiassa lapsen oman aktiivisuuden merkitys tuotiin nuorten vastauksissa selkeästi esiin.

Tuloksia tarkasteltaessa toisen tutkimuskysymyksen valossa, on vaikea löytää suoranaisia kehitysehdotuksia lapsen osallisuuden kehittämiseen Tapiolan SOS-lapsikylän arjessa. Tuloksista ei noussut esiin tilanteita, joissa osallisuus ei Tapiolan SOS-lapsikylässä toteutuisi.

Kuitenkin tulkintamme mukaan, lapsen oma aktiivisuus ja oma-aloitteisuus ovat asioita, joita Tapiolan SOS-lapsikylän työntekijät pystyvät arjen toiminnoissa tukemaan. Luottamussuhteen rakentaminen ja lasten mielipiteiden huomioon ottaminen kaikissa arjen tilanteissa edesauttaa toimivan vuorovaikutuksen kehittymistä. Koska nuoret kokevat että kaikille aikuiselle on helppo puhua, kaikkien lapsikylässä työskentelevien aikuisten olisi siis pyrittävä tukemaan lapsia ilmaisemaan itseään ja toiveitaan.

Kun nuorilta kysyttiin, mitä he haluaisivat Tapiolan SOS-lapsikylässä muuttaa, ei osa vastaajista osannut sanoa mitään konkreettista muutostoivetta ja osa nuorista kertoikin olevansa täysin tyytyväisiä lapsikylän toimintaan. Keskeisimpänä toiveena nousi harrastustoiminta ja sen tukeminen. Nuoret toivoivat että harrastusten lukumäärää ei rajattaisi. Käytännön seikat, kuten autokyyditykset harrastusten pariin, tukisivat kylän ulkopuolella harrastamista. Yksi vastaajista mainitsi myös toivovansa enemmän yksityisyyttä lapsikyläkodillensa. Hänellä oli tunne, että kylän muut työntekijät puuttuvat liikaa perheen asioihin.

Lapsen osallisuutta Tapiolan SOS-lapsikylän arjessa voisi tulkintamme mukaan kehittää myös panostamalla enemmän lasten mielipiteiden kysymiseen. Olisi pyrittävä luomaan uudenlaisia, erilaisia tilanteita, joissa lapsen mielipiteistä otetaan selvää. Tapiolan SOS-lapsikylässä olisi tarve uusille aikuisten ja lasten välisille viestintämuodoille. Nuoret mainitsivat että heti uuden idean tullessa mieleen, olisi tärkeää että se olisi mahdollista viedä eteenpäin saman tien. Eräänlainen idealaatikko tai muu vastaava, sekä mobiili-, sekä sähköisen viestinnän mahdollisuus nostettiin esiin.

Pohtimisen arvoista on myös se miten lasten tärkeinä kokemat asiat saattavat poiketa aikuisten tärkeinä pitämistä asioista. Tässäkin nousee esiin lasten kuuntelemisen tärkeys. Lasten hyvinvointia ja esimerkiksi osallisuuden kehittämistä ei voida tehdä onnistuneesti, ellei ensin selvitetä perusteellisesti lasten omia mielipiteitä. Lasten mielipiteiden ja kokemusten kokoaminen antaa viitteitä toiminnan kehittämiseksi. Kun halutaan kehittää lasten

osallisuutta lasten arjessa, korostuu lasten omien mielipiteiden merkitys. Osallisuus ja vaikuttaminen esimerkiksi oman lastensuojeluprosessinsa vaiheissa on tärkeää, mutta lasten tietoisuus juridisista seikoista ja oikeuksista sekä mielenkiinto vaikeasti ymmärrettävien asioiden hoitoon saattaa olla vähäistä. Oman arkensa keskeisistä asioista taas lapsi itse tietää parhaiten. Myös mielenkiinto jokapäiväisten arkisten asioiden hallintaan ja niihin vaikuttamiseen on varmasti useille suuri. Kokemus osallisuudesta saattaa olla helpommin saavutettavissa arkisten asioiden parissa. Lasta kuullaan esimerkiksi huostaanotto- tai sijoitusprosessin eri vaiheissa, mutta konkreettinen vaikuttaminen asioiden kulkuun on vaikeaa ja valitettavan usein mahdotonta. Sijoituspaikan arjessa kyseessä on pienemmät, arkiset asiat, joissa muutoksia on helpompi saada aikaiseksi oman mielipiteensä ilmaisemisen kautta. Näin ollen kokemus osallisuudesta ja sitä kautta voimaantumisen, on tulkintamme mukaan helpompi saavuttaa arjen toiminnoissa.

Opinnäytetyöprosessimme kesti kokonaisuudessaan noin vuoden. Vuoteen mahtui erilaisia vaiheita ja haasteita. Työläimmäksi vaiheeksi koimme tutkimussuunnitelman tekemisen. Kuitenkin suunnitelman työstäminen mahdollisimman pitkälle teoriaosuuden osalta, helpotti työtä lopullisen opinnäytetyöraportin kirjoittamisessa. Mielenkiintoisimmaksi ja innostavimmaksi vaiheeksi koimme tiedonkeruun, sekä aineiston analysoinnin. Koimme haasteeksi opinnäytetyön työstämisen loppuvaiheessa aikataulumme yhteen sovittamisen ohjaavien opettajien aikataulujen kanssa. Tässä vaiheessa työskentelimme molemmat kokopäiväisesti sosiaalialan töissä.

Opinnäytetyöprosessin pitkäkestoisuus ja tietynlainen hajanaisuus vaikutti motivaatioomme opinnäytetyön tekemistä kohtaan. Mikäli prosessi olisi ollut tiiviimpi, ohjauskertoja useammin ja tiheämmin, olisi motivaatio pysynyt korkealla koko prosessin ajan. Näin ollen opinnäytetyökin olisi valmistunut aikaisemmin. Näihin seikkoihin emme kuitenkaan voineet vaikuttaa. Myös opettajien kesälomat, sekä koulun päätyminen ja oma asennoituminen kesän ajaksi, toivat tauon opinnäytetyöprosessimme etenemiseen.

Takaiskuna koimme myös eläytymismenetelmällä hankitun aineiston niukkuuden. Toisen tiedonkeruuvaiheen suunnittelu, toteutus ja uuden aineiston analysointi toivat lisää työtä, mutta jälkikäteen ajateltuna se antoi huomattavasti kattavamman aineiston. Tarpeeksi kattava aineisto puolestaan lisäsi tutkimuksen luotettavuutta. Annoimme toisen tiedonkeruuvaiheen avulla myös osallistuville nuorille kaksi erilaista tapaa ilmaista ajatuksiaan.

Tämä opinnäytetyöprosessi antoi meille molemmille paljon. Työskentelemme molemmat lastensuojelun sijaishuollossa ja näin ollen opinnäytetyömme aihepiiriin perehtyminen antoi meille hyvät valmiudet lasten osallisuuden toteutumisen tarkasteluun jokapäiväisessä työssämme.

Koska opinnäytetyömme oli tilaus Tapiolan SOS-lapsikylälle, oli meillä velvollisuus myös selvittää tilauksen tekijän toivomat asiat. Tässä onnistuimme mielestämme hyvin.

Opinnäytetyömme on apuväline Tapiolan SOS-lapsikylään työn kehittämiseen lasten osallisuuden osalta. Se on myös todiste siitä, että lapsen osallisuus toteutuu Tapiolan SOS-lapsikylässä. Opinnäytetyön johdosta toinen opinnäytetyömme tekijöistä lähti mukaan SOS-Lapsikylän sisäiseen osallisuuden kehittämishankkeeseen Tapiolan SOS-lapsikylän edustajana.

Lähteet

- Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) 2010. Ikkunoita tutkimusmetodeihin - Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Juva: WS Bookwell Oy.
- Bardy, M. 2009. Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Yliopistopaino Oy.
- Forsberg, H., Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. 2006. Lapset ja sosiaalityö - Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Juva: WS Bookwell Oy.
- Gretschel, A & Kiilakoski, T (toim.) 2007. Lasten ja nuorten kunta. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura
- Hirsjärvi, S & Hurme, H 2010. Tutkimushaastattelu - Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Tallinna: Raamatutrükikoda.
- Holopainen, J & Koivunen, H. Nuorten näkemyksiä osallisuudesta perheryhmäkoti Liekissä. 2010. Savonia Ammattikorkeakoulu.
<http://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/22073/oppari.pdf?sequence=1> Luettu 16.12.2012.
- Karlsson, L. 2006. Lapset kertovat... Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Kauppara, R. 2005. Vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.
- Kyrönlampi-Kylmänen, T. 2010. Lapsen hyvä arki. Hämeenlinna: Kariston kirjapaino Oy Karisto.
- Laaksonen, S & Kemppainen, M (toim.) 2005. Oljista, risuista vai tiilestä? Artikkeleita hoidon laatua tukevista tekijöistä sijaishuollossa. Helsinki: Kirjapaino Oy.
- Marjanen, P & Lindfors, E (toim.) 2011. Lapsen ja nuoren hyvä arki - Laurea Ammattikorkeakoulun julkaisusarja. Helsinki: Edita Prima.
- Niemelä, H. 2000. Koti SOS-lapsikylässä - uusi mahdollisuus. Jyväskylä:Gummerus Kirjapaino Oy.
- Oranen, M. 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! - Lapsen osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Ensi- ja turvakotienliitto ry. Helsinki: MultiPrint.
- Philpot, T. & Thomas, M. 2009. Fostering a Child's Recovery - Family Placement for Traumatized Children. Lontoo: Athenaeum Press.
- Puonti, A., Saarnio, T., Hujala A. 2004. Lastensuojelu tänään. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino.
- Räty, T. 2010. Lastensuojelulaki -käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Saastamoinen, K. 2008. Lapsen asema sijaishuollossa - käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Sarajärvi, A & Tuomi, J. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Latvia: Livonia Print.
- Tanskanen, I & Timonen-Kallio, E. 2010. Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Tampere: Juvenes Print Oy.
- THL. 2012. Tilastoraportti 26/2012 - Lastensuojelu 2011. Suomen virallinen tilasto, Sosiaaliturva 2012. THL.

http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tilastot/aiheittain/lasten_sosiaalipalvelut/lastensuojelu
Luettu 8.2.2013.

Välivaara C. 2004. Sijoitettu lapsi tunnepyörässä - Menetelmiä ja välineitä lapsilähtöiseen lastensuojeluun. Jyväskylä: Pesäpuu Ry.

Taulukot

Alkuperäisilmaus	Pelkistetty ilmaus
Lasten mielipiteet tulee postimiehen tietoon. Lapset kertovat erilaisia kokemuksia ja tapahtumia, mitä he ovat kokeneet SOS-lapsikylässä	kokemuksista ja tapahtumista kertominen
Minun mielestäni aikuiset kuuntelevat lapsia ja tukevat eri asioissa todella hyvin	aikuiset kuuntelevat ja tukevat
Lehtimies sai tietoonsa, että SOS-lapsikylässä lasten ajatukset otetaan huomioon. Ja yritetään toimia sen mukaan	lapsia kuunnellaan ja toimitaan sen mukaan
Lapset voivat vaikuttaa elämään SOS-lapsikylässä esim. sillä tavalla, että menee kertomaan mielipiteensä kylänjohtajalle. Myös sossuille voi kertoa mielipiteensä. Lasten mielipiteitä huomioidaan asiasta riippuen.	mielipiteen kertominen sosiaalityöntekijälle ja kylänjohtajalle mielipiteiden huomioiminen asiasta riippuen
Lapset ei sano mitään lehtimiehelle vaan lapsi varmaa ajattelee et se on pdari ku miks joku postinjakaja tulisi kyselemää	lapset eivät kerro kokemuksistaan
Osa lapsista sanoi, että elämään SOS-lapsikylässä ei voi vaikuttaa millään muulla tavalla, kuin olemalla kiltti kodeissa lapsille ja aikuisille. Jotkut lapset sanoivat taas, että omia ajatuksia pitää ilmaista niin se voi toteutuakin	kilttinä oleminen omien ajatusten esiin tuominen

Alateema	Yläteema
Aikuiset kuuntelevat Lapsen aktiivisuus	Vuorovaikutus toimivaa
Aikuiset kuuntelevat vaihtelevasti Lapsen aktiivisuus alhainen	Vuorovaikutus huonosti toimivaa
Säännöt Toiminnan kehittäminen lapsilähtöistä	Konkreettinen vaikuttaminen
Oma käytös	Omien tekojen seuraukset

Ote aineistolähtöisestä sisällönanalysista

Alaluokka	Pääluokka (Shierin osallisuuden portaat)
Lapsia kuunnellaan ja huomioidaan Kylän aikuisille helppo puhua	Lapsia kuunnellaan
Lapsen mielipide/näkemyksiin aikuisen aloitteesta Lapsen mielipide/näkemyksiin lapsen aloitteesta	Lapsia tuetaan mielipiteiden ilmaisemisessa
Kylän muut työntekijät kuuntelevat ja huomioivat Lapsikylävanhempi kuuntelee ja huomioi	Lasten näkemykset otetaan huomioon
Nuorilla muutostoiveita ja uusia ideoita Lasten aloitteesta syntyneitä toimintoja	Lapset otetaan mukaan päätöksentekoon
Lapset voivat vaikuttaa kodin sääntöihin Seuraukset lapsen käytöksestä	Lasten kanssa jaetaan valtaa ja vastuuta

Ote teorialähtöisestä sisällönanalyysistä

Liitteet

Liite 1 Suostumus opinnäytetyöhön osallistumisesta

Liite 2 Tehtävänanto eläytymismenetelmään

Liite 3 Teemahaastattelun runko

Liite 4 Tutkimuslupa

Liite 1

Suostumus opinnäytetyöhön osallistumisesta

Olen halukas osallistumaan Laurea Ammattikorkeakoulu Otaniemen opiskelijoiden tekemään ”Lapsen osallisuus Tapiolan SOS-lapsikylän arjessa” -opinnäytetyöhön.

Minulle sopii, että tutkimuksen tulokset julkaistaan Theseuksessa (www.theseus.fi). Tulokset esitellään myös Tapiolan SOS-lapsikylän henkilöstölle, sekä lapsille sopivissa tilaisuuksissa. SOS-Lapsikylä yhdistyksen keskustuimiston lastensuojelutiimi saa myös käyttöönsä tutkimuksen tulokset.

Minulle on selvitetty yllä mainitun tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuksessa käytettävät tutkimusmenetelmät. Olen tietoinen siitä, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista.

Olen tietoinen myös siitä, että tutkimukseen osallistuminen ei aiheuta minulle minkäänlaisia kustannuksia, henkilöllisyyteni jää vain tutkijoiden tietoon ja minua koskeva aineisto hävitetään tutkimuksen valmistuttua.

Suostun siihen, että minulta kerättyjä tietoja käytetään kyseisen tutkimuksen tarpeisiin. Annan myös luvan minua koskevien asiakirjojen ja dokumenttien käyttöön tässä tutkimuksessa (asiakirjat ja muut dokumentit on suostumuksessa yksilöitävä/nimettävä tarkasti toimipisteittäin).

Voin halutessani keskeyttää tutkimukseen osallistumisen milloin tahansa ilman, että minun täytyy perustella keskeyttämistäni tai että se vaikuttaa hoitooni tai asiakassuhteeseeni.

Päiväys

Tutkittavan allekirjoitus ja nimenselvennys

Liite 2

Tehtävänanto eläytymismenetelmään

Seuraavassa on ohjeistukset kolmeen tarinaan. Lue ohjeistukset ja kirjoita niiden pohjalta kolme tarinaa. Saat kirjoittaa mitä mieleesi tulee, oikeita tai vääriä vastauksia ei ole. Tarinoiden pituuksilla ei ole rajoituksia. Kiitos paljon osallistumisesta!

1. Lehtimies saapuu SOS-lapsikylään haastattelemaan kylässä asuvia lapsia. Häntä kiinnostaa tietää miten lapsikylän aikuiset huomioivat lasten mielipiteitä ja ajatuksia eri asioista. Hän tiedustelee myös miten lapset ovat voineet vaikuttaa elämään SOS-lapsikylässä.
Kirjoita lyhyesti siitä, mitä lehtimies on saanut selville haastatteleamalla lapsia.
2. SOS-lapsikylässä asuva nuori riitelee kodin aikuisen kanssa. Nuori huutaa raivoissaan aikuiselle ”Kukaan ei kuuntele mua täällä! Te päätätte kaiken ja mä en saa vaikuttaa mitenkään mun elämään täällä!”
Kirjoita lyhyt tarina siitä, minkä takia nuorella on sellainen tunne, että hän ei pääse vaikuttamaan arkeensa ja elämäänsä? Mitkä asiat ovat johtaneet siihen että nuori kokee näin?
3. SOS-lapsikylään muuttaa uusi, sinun ikäisesi nuori. Hän ihmettelee kuinka paljon lapsille ja nuorille järjestetään erilaista tekemistä kylän arjessa. Hänelle kerrotaan, että lapset itse ovat päässeet vaikuttamaan siihen mitä kylän arjessa on mahdollista tehdä. Uusi nuori tiedustelee sinulta, miten SOS-lapsikylän lapset ovat päässeet vaikuttamaan kylän arkeen näin paljon ja miten lapset ja nuoret ovat saaneet äänensä ja mielipiteensä kuuluviin niin hyvin? Kirjoita mitä kerrot uudelle nuorelle.

Liite 3

Teemahaastattelun runko

Miten aikuiset kohtelevat nuoria Tapiolan SOS-Lapsikylässä?

- kuunteleminen, huomioon ottaminen, kiinnostuneita nuorten asioista

Millaisissa tilanteissa mielipiteesi otetaan huomioon?

- Esimerkkitilanteita, joissa sinulla on ollut tunne että sinua on aikuinen kuunnellut?
- Millaisissa asioissa?

Osaatko kertoa jotain, mitä täällä on tehty lasten ja nuorten aloitteesta?

- Tapahtumia? Retkiä? Kerhoja?

Osaatko kertoa tilanteita, joissa on vaikeaa kertoa mielipiteitäsi?

- Kenelle on helppo/vaikea puhua? / luottoaikuinen?
- Aikuisten määrä ja vaihtuvuus?

Minkälaiset asiat vaikuttavat siihen, että haluat puhua asioistasi?

- Missä tilanteessa ja kenelle?

Jos on jotain asioita elämässäsi, mihin haluat muutosta, niin kenelle puhut?

- Jos haluat muutosta lapsikylän asioissa niin kenelle puhut?

Minkälaisia sääntöjä täällä on?

- Kylä / koti

Miten ja kuka säännöt on laatinut?

- Voiko niitä muuttaa?
- Millaisissa tilanteissa säännöt on laadittu?

Mitä tapahtuu jos sääntöjä ei noudata?

- Mihin vaikuttaa?

Miten oma käytöksesi vaikuttaa siihen miten aikuiset täällä kohtelevat sinua?

- Hyvä käytös/Huono käytös

Mitä asioita haluaisit muuttaa elämässäsi?

- Mitkä asiat hyvin ja mitkä ei niin hyvin?

Mitä haluaisit muuttaa täällä kylässä?

- asioita/ toimintaa / ympäristöä

Miten kylän aikuiset saavat tietoonsa että juuri sinä haluat muutosta?

- Kenen aloitteesta?

- Juuri sitä varten luotu tilanne?

Jos sinulla on hyvä idea, miten saat sen tuotua esiin?

- Juuri sitä varten luotu tilanne?
- Jokin uusi tapa?

Liite 4

Tutkimuslupa

18.9.2012

Ida Ernvall ja Johannes Jahnukainen
Laurea Ammattikorkeakoulu

Asia: Tutkimuslupa

Ida Ernvall ja Johannes Jahnukainen ovat pyytäneet lupaa tehdä Laurea Ammattikorkeakoulun sosionomiopintoihinsa kuuluvan opinnäytetyönsä Tapiolan SOS-lapsikylästä.

Opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata Tapiolan SOS-lapsikylässä asuvien 12-17 -vuotiaiden lasten kokemuksia omasta osallisuudestaan Tapiolan SOS-lapsikylän arjessa. Tutkimuskysymykset ovat: miten Tapiolan SOS-lapsikylässä asuvat lapset kokevat oman osallisuutensa SOS-lapsikylän arjessa toteutuneen sekä miten lasten osallisuutta Tapiolan SOS-lapsikylässä voisi kehittää? Opinnäytetyötä varten ei käytetä lasten asiakirja-aineistoja. Tutkimusaineisto kerätään käyttämällä eläytymismenetelmää.

SOS-Lapsikylä ry antaa osaltaan luvan tutkimuksen tekemiseen. Lasten osallistuminen tutkimukseen on luonnollisesti vapaaehtoista.

SOS-Lapsikylä ry pyytää ystävällisesti käyttöönsä valmistuneen työn, jonka voi lähettää alla olevaan osoitteeseen.

Kiinnostavalle tutkimukselle menestystä toivottaen

A handwritten signature in blue ink that reads "Anna-Liisa Koisti-Auer".

Anna-Liisa Koisti-Auer
lastensuojelupäällikkö
SOS-Lapsikylä ry